

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

**Η ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΠΑΤΗΣ**

ΒΑΛΕΝΤΙΝΗ ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: Παναγιώτης Ταχυνάκης

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος
στην Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Νοέμβριος 2022

Αφιερώνεται στην αδερφή μου Μελίνα.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, καθώς με βοήθησε με την καθοδήγησή του, τις συμβουλές του, την εμπειρία του και τις γνώσεις του κατά τη διάρκεια των σπουδών μου και κατ' επέκταση κατά τη συγγραφή της διπλωματικής μου εργασίας. Επιπρόσθετα θα ήθελα να ευχαριστήσω και τους υπόλοιπους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος για το υψηλό τους ακαδημαϊκό επίπεδο και τις γνώσεις που μου προσέφεραν.

Περίληψη

Η ραγδαία οικονομική εξέλιξη και η πολυπλοκότητα των αγορών στη σύγχρονη εποχή, έχει συμβάλλει στην εξάπλωση του φαινομένου της απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων, το οποίο ήδη είχε κάνει την εμφάνισή του από τα παλαιότερα χρόνια με σημαντικά εταιρικά σκάνδαλα που εντοπίστηκαν και δημοσιεύτηκαν επίσημα. Βασική προϋπόθεση για την καταστολή ή και την εξάλειψη αυτών των περιπτώσεων είναι ο έλεγχος και συγκεκριμένα η ύπαρξη ενός κατάλληλου συστήματος εσωτερικού ελέγχου και εσωτερικών δικλίδων ασφαλείας σε μια οικονομική οντότητα και παράλληλα η ύπαρξη εξωτερικού ελέγχου με γνώμονα την αντικειμενικότητα, τη διαφάνεια και την επαγγελματική ηθική. Έχουν αναπτυχθεί κατά τα χρόνια διάφοροι θεσμοί και κανόνες γύρω από το επάγγελμα του ορκωτού ελεγκτή, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να εκτελεί το έργο του με βάση τον Κώδικα Δεοντολογίας που έχει θεσμοθετηθεί και τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου. Ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων από εξωτερικό ελεγκτή, δημιουργούν το αίσθημα εμπιστοσύνης στην επιχειρηματική και παγκόσμια αγορά, καθώς επίσης και ένα πιο ασφαλές περιβάλλον για τους επίδοξους χρήστες των δημοσιευμένων εταιρικών χρηματοοικονομικών αναφορών, αφού βασικό κριτήριο τους είναι η απεικόνιση των πραγματικών στοιχείων της επιχείρησης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Αφιερώσεις.....	ii
Ευχαριστίες.....	iii
Περίληψη.....	iv
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	v
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	1
1.2 Σκοπός της Εργασίας	2
1.3 Δομή της Εργασίας	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	5
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ	5
2.1 Εισαγωγή	5
2.2 Βιβλιογραφική Επισκόπηση	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	16
ΑΠΑΤΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	16
3.1 Εισαγωγή	16
3.2 Ορισμός της Απάτης	16
3.3 Χαρακτηριστικά της Απάτης	18
3.4 Παράγοντες που Ενδυναμώνουν τον Κίνδυνο Εμφάνισης Απάτης	21
3.5 Αποτροπή της Απάτης	28
3.6 Εσωτερικός Έλεγχος	30
3.7 Αναγκαιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και η Συμβολή του στην Αντιμετώπιση της Απάτης	31
3.8 Το Μοντέλο COSO	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	37
Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΑΠΑΤΗΣ	37
4.1 Εισαγωγή	37
4.2 Βήματα Διενέργειας του Ελέγχου	37
4.3 Η Ευθύνη του Εξωτερικού Ελεγκτή	42
4.4 Νομοθεσία Περί Δράσης του Εξωτερικού Ελεγκτή Σχετικά με την Αντιμετώπιση της Απάτης	43
4.5 Εταιρικά Σκάνδαλα	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	47
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ	47

Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία	50
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στη σύγχρονη εποχή και πιο συγκεκριμένα σε περιόδους οικονομικής κρίσης και δυσπραγίας, η λογιστική απάτη αποτελεί μείζον ζήτημα τόσο για τις επιχειρήσεις, όσο και για τα κράτη. Το φαινόμενο αυτό μαστίζει όλες τις χώρες, χωρίς διακρίσεις σε αναπτυσσόμενες και μη, καθώς επίσης και όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτου μεγέθους. Είναι γεγονός πως για να περιοριστεί η εμφάνιση τέτοιων περιπτώσεων και για να εξασφαλιστεί η βιωσιμότητα και η συνεχιζόμενη δραστηριότητα μιας οικονομικής οντότητας, είναι αναγκαία η εφαρμογή ενδεικτικών μέτρων κατά του κινδύνου απάτης.

Η συμβολή του ελέγχου στην εξασφάλιση της ορθής απεικόνισης των στοιχείων επί των οικονομικών καταστάσεων με γνώμονα τη διαφάνεια, την εγκυρότητα και την αντικειμενικότητα είναι βαρυσήμαντη και απασχολεί όλα τα σύγχρονα κράτη και τους θεσμικούς φορείς των κοινωνιών. Συγκεκριμένα το ελεγκτικό επάγγελμα με βάση τον Κώδικα Δεοντολογίας στηρίζεται σε συγκεκριμένες θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες είναι η ακεραιότητα, η αντικειμενικότητα, η επαγγελματική επάρκεια, η εμπιστευτικότητα και η επαγγελματική συμπεριφορά.

Ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων από εξωτερικό ελεγκτή, θεωρούνται πιο αξιόπιστες στην επιχειρηματική αγορά και δημιουργούν ένα πιο ασφαλές περιβάλλον για τους εξωτερικούς χρήστες και ενδιαφερόμενους, όπως είναι οι επενδυτές, οι δανειστές και οι δυνητικοί πελάτες προκειμένου να συνεργαστούν με μια εταιρεία. Αντίθετα η απουσία ελέγχου ή ο εσφαλμένος ή μη επαρκής έλεγχος αφήνει χώρο και ενδυναμώνει την πιθανότητα εμφάνισης παραβατικών πρακτικών και συμπεριφορών, με αποτέλεσμα την απάτη, όπως έχει αποδειχτεί και σε υποθέσεις μεγάλων εταιρικών σκανδάλων κατά το πέρασμα των χρόνων.

1.2 Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση του θέματος της απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων, καθώς και η συμβολή των διαδικασιών του εσωτερικού και εξωτερικού ελέγχου που στοχεύουν στον περιορισμό αυτού του φαινομένου.

Η ύπαρξη απάτης επί των δημοσιευμένων χρηματοοικονομικών αναφορών είναι ένα φαινόμενο που έχει προβληματίσει αρκετά μεγάλο πλήθος επιστημόνων και όχι μόνο, καθώς είναι μια πραγματική μάστιγα η οποία μέχρι και σήμερα πλήττει το οικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον μιας κοινωνίας. Ο όγκος και το φάσμα των παραγόντων οι οποίοι σχετίζονται με την εμφάνιση και τη δημιουργία κινήτρου για απατηλή συμπεριφορά και δόλιες πρακτικές είναι πολύ μεγάλος, ενώ παράλληλα η κατανόηση και η έρευνα για την ανάλυση αυτών των περιπτώσεων είναι ιδιαίτερα σημαντικά βήματα στην διαδικασία ελέγχου, προκειμένου να σχεδιαστεί ένα σύστημα ελέγχου με τις βέλτιστες διαδικασίες και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα με σκοπό τον περιορισμό και την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών.

Ο εσωτερικός έλεγχος έχει ως πρωταρχικό ρόλο να ελέγχει την αποδοτικότητα και την ορθή λειτουργία του συστήματος εσωτερικών δικλίδων ασφαλείας που έχουν κατανεμηθεί και καθοριστεί στα τμήματα της επιχείρησης, ενώ ο εξωτερικός ελεγκτής, ως επαγγελματίας έχει ως σκοπό να διασφαλίσει ότι στις χρηματοοικονομικές αναφορές απεικονίζονται ορθά, χωρίς ανήθικες και εσφαλμένες πρακτικές η εύλογη και η δίκαιη αξία της οικονομικής οντότητας σε επίπεδο σημαντικότητας. Οφείλει λοιπόν να τηρεί και να υπακούει τις οδηγίες των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων, οι οποίες ορίζουν το κανονιστικό πλαίσιο με βάση το οποίο θα πρέπει να διενεργείται ο ελεγκτικός έλεγχος.

Η εργασία αυτή εστιάζει στο πως μπορεί να αντιμετωπιστεί και να περιοριστεί ο κίνδυνος απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, σύμφωνα με το κανονιστικό πλαίσιο, ως βασικό οδηγό για τη διεξαγωγή ενός ορθού ελεγκτικού έργου. Η αναζήτηση της αρθρογραφίας και βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα του ελέγχου και της απάτης που θα πραγματοποιηθεί και θα αποτυπωθεί στην εργασία, καθιστά την εκπόνηση αυτής της εργασίας ιδιαίτερα χρήσιμη, καθώς θα προσπαθήσουμε να βοηθήσουμε τον αναγνώστη να αποκτήσει μια ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με το θέμα και εν τέλει

να του δημιουργηθούν εύλογα ερωτήματα και απορίες τα οποία μέσα από την βιβλιογραφία θα ξέρει προς ποια κατεύθυνση να στραφεί για να λάβει τις κατάλληλες απαντήσεις. Έτσι η εργασία αυτή αποτελεί αρωγό για την εκπόνηση μελλοντικών παρόμοιων ερευνών, οι οποίες θα στοχεύουν σε ένα καλύτερο και πιο ολοκληρωμένο αποτέλεσμα.

1.3 Δομή της Εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό υπόβαθρο με κάποιες εισαγωγικές παρατηρήσεις επί του θέματος που θα αναλυθεί και ο σκοπός και η χρησιμότητα της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρατίθεται η βιβλιογραφική επισκόπηση, μέσα από πλήθος βιβλιογραφικών πηγών, ξένων και Ελλήνων συγγραφέων, η οποία σχετίζεται με το θέμα της εργασίας. Αναλυτικότερα γίνεται αναφορά στον εσωτερικό και στον εσωτερικό έλεγχο και πως συμβάλλουν στον περιορισμό και την αντιμετώπιση του φαινομένου της οικονομικής απάτης, καθώς επίσης ενδεικτικά προσδιορίζεται ο ορισμός της απάτης από την οπτική διαφόρων επιστημόνων.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της απάτης και οι παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο εμφάνισής της, καθώς και η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην αποτροπή της. Συγκεκριμένα αναλύεται η έννοια της απάτης σύμφωνα με την άποψη διαφόρων επιστημόνων μέσα από την διερεύνηση βιβλιογραφίας που πραγματοποιήθηκε, καθώς επίσης τα χαρακτηριστικά της δίνοντας βάση και στη θεωρία της απάτης που ανέπτυξε ο Cressesey. Επιπρόσθετα γίνεται αναφορά και ανάλυση στα χαρακτηριστικά και τους παράγοντες που ενδυναμώνουν την απάτη, τα οποία είναι τρία: κίνητρα/πιέσεις, ευκαιρίες και νοοτροπίες/εκλογικεύσεις. Τέλος ορίζεται ο εσωτερικός έλεγχος και η αναγκαιότητα του στην αποτροπή του φαινομένου, κλείνοντας με το Μοντέλο COSO, το οποίο δημιουργήθηκε για σκοπούς εύρυθμης λειτουργίας του ελέγχου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια λεπτομερής ανάλυση στα βήματα διενέργειας του εξωτερικού ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου, ενώ παράλληλα

προσδιορίζονται οι ευθύνες του εξωτερικού ελεγκτή σύμφωνα με το νόμο Ν.4449/2017. Τέλος γίνεται αναφορά στα εταιρικά σκάνδαλα γενικότερα και στην επίδρασή τους στην παγκόσμια οικονομία με βάση το παράδειγμα της Enron που πραγματοποίησε ένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά σκάνδαλα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο απεικονίζονται τα συμπεράσματα της εργασίας με βάση την βιβλιογραφική έρευνα και την ανάλυση που έγινε στο κύριο μέρος της εργασίας, οι περιορισμοί και προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται η επισκόπηση της βιβλιογραφίας η οποία σχετίζεται με την επιστήμη της ελεγκτικής και το πως αυτή μπορεί να συμβάλει στην ανίχνευση των φαινομένων απάτης επί των εταιρικών οικονομικών καταστάσεων. Παράλληλα γίνεται αναφορά στη διαδικασία διεξαγωγής του ελέγχου, καθώς και στις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για να προσδιοριστούν τα φαινόμενα αυτά.

Σε περιόδους κρίσης, όπως η σημερινή, είναι αναμενόμενο πως οι κίνδυνοι εμφάνισης φαινομένων ανήθικης συμπεριφοράς ενισχύονται, καθώς η οικονομική πίεση στις οντότητες και κατ' επέκταση στα στελέχη τους εντείνεται, οι μηχανισμοί ελέγχου αδυνατούν να λειτουργήσουν ορθά, δημιουργώντας έτσι ένα περιβάλλον εύκολα προσβάσιμο στους επιτήδειους και γίνεται πιο εύκολη η εκλογίκευση και ο εξορθολογισμός οποιωνδήποτε παράτυπων ενεργειών. Με αυτό τον τρόπο ενδυναμώνεται το λεγόμενο « τρίγωνο της απάτης », το οποίο αποτελεί ένα πλαίσιο που έχει χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο για την εξήγηση των παραγόντων που ωθούν στην διάπραξη απάτης.

Ο ρόλος του ελεγκτή στην αντιμετώπιση και πρόληψη της λογιστικής απάτης είναι πρωταρχικής σημασίας, καθώς είναι εφοδιασμένος με την ευθύνη εφαρμογής των υψηλών στόχων της ελεγκτικής και της εκπόνησης των διαδικασιών ελέγχου. Η εργασία του δεν σχετίζεται μόνο με τον έλεγχο, αλλά συνδέεται και με την επιχείρηση και το περιβάλλον της. Στα επόμενα κεφάλαια θα αναλυθεί εκτενέστερα ο ρόλος και η συμβολή της ελεγκτικής επιστήμης, μέσω του εσωτερικού και του εξωτερικού ελέγχου σε αυτό το μείζον ζήτημα της σύγχρονης εποχής.

2.2 Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Το Αμερικανικό Ινστιτούτο «American Institute Certified Public Accountant» ορίζει ως απάτη επί των οικονομικών καταστάσεων μια σκόπιμη πράξη ή παράλειψη που καταλήγει σε ουσιώδη ανακρίβεια. Η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις είναι ένα περίπλοκο ζήτημα, εξαιτίας των επιπτώσεων που προκαλεί, ένα εκ των οποίων είναι η μείωση της εμπιστοσύνης των χρηστών προς τις οικονομικές καταστάσεις. (Nuha, Ambarwati, & Lysandra, 2021)¹

Το φαινόμενο της απάτης και της εταιρικής αποτυχίας αποτελούσε πάντα ένα αξιοσημείωτο και πολύπλοκο ζήτημα. Στο σύγχρονο κόσμο, οι αναρίθμητες ανθρώπινες επιθυμίες και φιλοδοξίες έρχονται σε σύγκρουση σε σχέση με τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους.²

Ο κίνδυνος απάτης θα μπορούσε να οριστεί ως μια ενδεχόμενη ή πιθανή απάτη ή χαμένη ευκαιρία που έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει της ικανότητα της επιχείρησης να επιτύχει τους επιχειρηματικούς στόχους. Ανεξάρτητα από την αποτελεσματική λειτουργία του εσωτερικού ελέγχου, υπάρχει πάντα εγγενής κίνδυνος με την περίπτωση ότι η διοίκηση δεν θα λάβει ή δεν έχει τη δυνατότητα να λάβει μέτρα για να περιορίσει ή να αντιμετωπίσει την πιθανότητα εμφάνισης κινδύνου. Ο υπόλοιπος κίνδυνος απάτης αφορά την περίπτωση που ήδη έχει θεσπιστεί εσωτερικό σύστημα ελέγχου.³

Η συγχώνευση σύγχρονων τεχνικών ιατροδικαστικής λογιστικής στη λογιστική και τον έλεγχο θεωρείται σύμφωνα με τον Honisberg (2020)⁴ απαραίτητη για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου της ανακάλυψης έξυπνων σχημάτων απάτης που προκύπτουν από την αποτυχία ελέγχου για τον εντοπισμό απατών.

---

¹ Akbar, M., Nur, B., & Andru, B. (2022). Financial Statement Fraud Detection with Fraud Triangle. *International Journal of Emerging Trends in Social Sciences*, 13(1), 14-21.

² Khalili Somarin, F., Khalilpour, M., & Ramezani, J. (2022). Factors affecting the detection of fraud in financial statements using structural equation modeling. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*.

³ Ljutić, B., & Samardžić, R. (2022). Continuous Fraud Assessment within the External Auditing. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 2(1), 43-54.

⁴ Alshurafat, H., Al Shbail, M. O., & Mansour, E. (2021). Strengths and weaknesses of forensic accounting: An implication on the socio-economic development. *Journal of Business and Socio-economic Development*.

Σύμφωνα με τους Dimitrijevic et al. (2020)⁵, ο εξωτερικός έλεγχος αδυνατεί να δώσει γνώμη με απόλυτη βεβαιότητα που να επιβεβαιώνει ή αρνείται την ύπαρξη χειραγώγησης.

Ο ρόλος του εξωτερικού ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων των διαφόρων οντοτήτων, στηρίζεται στην προσπάθεια «προστασίας της περιουσίας τους» από αθέμιτες, ακατάλληλες ή ελλειπτικές ενέργειες των ανθρώπων που εργάζονται σε αυτές. (Λουμιώτης, 2019)⁶

Σύμφωνα με τον Λουμιώτη (2019) η διοίκηση σε κάθε οικονομική οντότητα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στα διάφορα επίπεδα του οργανισμού. Είναι απαραίτητο να υπάρχει ένα περιβάλλον ελέγχου που περιλαμβάνει ακεραιότητα, εντιμότητα και ηθικές αξίες, καθώς και οδηγίες σχετικά με την γενικότερη επιχειρηματική πολιτική, τις σχέσεις μεταξύ του προσωπικού, τους πελάτες, προμηθευτές, επενδυτές και άλλους τρίτους. Όσον αφορά το διοικητικό συμβούλιο ή την ελεγκτική επιτροπή, η επάρκεια προσόντων και ικανοτήτων, ο καθορισμός στόχων και ευθυνών και η διασφάλιση ανεξαρτησίας των ελεγκτών από τη διοίκηση είναι στοιχεία που πρέπει να υπάρχουν.

Οι οικονομικές καταστάσεις θεωρούνται ως κύρια πηγή λήψης αποφάσεων για πολλούς εξωτερικούς χρήστες, όπως οι επενδυτές, οι πιστωτές και οι ρυθμιστικές αρχές, όμως οι δόλιες και παραποιημένες οικονομικές καταστάσεις αποτελούν σοβαρή ανησυχία, αφού θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ζημίες αναφορικά με την βιώσιμη ανάπτυξη των επιχειρήσεων. (Yao, J., Zhang, J., Wang, L, 2018)⁷

Την τελευταία δεκαετία έχουν αποκαλυφθεί σημαντικές απάτες παγκοσμίως, όπως η περίπτωση της Enron, Parmalat, Global Crossing και WorldCom, οι οποίες και τελικά κατέρρευσαν (Md Nasir et al, 2018)⁸. Σύμφωνα με την KPMG (2013) οι απάτες αυτές όχι μόνο επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις στις επιχειρήσεις μιας χώρας, αλλά αποτελούν και σημαντικό εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη των εταιρειών, αφού

---

⁵ Dimitrijevic, D., Jovkovic, B. and Milutinovic, S. (2020), "The scope and limitations of external audit in detecting frauds in company's operations", *Journal of Financial Crime*, Vol. 28 No. 3, pp. 632-646, doi: 10.1108/JFC-11-2019-0155.

⁶ Λουμιώτης, Ι.Β. (2019). Εφαρμοσμένη Ελεγκτική των Επιχειρήσεων, 2η εκδ., Αθήνα: ΙΕΣΟΕΛ

⁷Yao, J., Zhang, J., & Wang, L. (2018, May). A financial statement fraud detection model based on hybrid data mining methods. In 2018 international conference on artificial intelligence and big data (ICAIBD) (pp. 57-61). IEEE.

⁸Nasir, N. A. B. M., Ali, M. J., & Ahmed, K. (2019). Corporate governance, board ethnicity and financial statement fraud: evidence from Malaysia. *Accounting Research Journal*.

εξουθενώνει το νομοθετικό πλαίσιο, την εμπιστοσύνη στους κυβερνητικούς θεσμούς και προκαλεί προκλήσεις στις δημοκρατικές αρχές.

Οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017)⁹ αναφέρουν πως το κόστος μιας απάτης δεν περιορίζεται μόνο σε χρηματική απώλεια, αλλά «δηλητηριάζει» το περιβάλλον και την ατμόσφαιρα του οργανισμού, δημιουργώντας ένα κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης, καθώς παράλληλα οδηγεί στην υιοθέτηση και εφαρμογή σκληρών μέτρων. Γενικότερα η απάτη ορίζεται ως μια ενέργεια που πραγματοποιείται ενάντια σε κανόνες και νόμους που ισχύουν.

Όταν ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων είναι ανεξάρτητος και βασίζεται σε νέες τεχνολογίες, μπορεί να βελτιώσει περαιτέρω την εμπιστοσύνη που είναι ζωτικής σημασίας για τις επενδύσεις και την αποτελεσματική λειτουργία των κεφαλαιαγορών. Οποιαδήποτε διάβρωση της εμπιστοσύνης βλάπτει τη φήμη μιας οντότητας, την τιμή της μετοχής και μπορεί να οδηγήσει σε ζημίες και πρόστιμα. (CPA Canada, AICPA and UWCISA (2017))¹⁰

Οι Νεγκάκης και Ταχυνάκης (2017)¹¹, οι οποίοι διερευνούν θέματα ελεγκτικής και εσωτερικού ελέγχου, αναφέρουν ως ελεγκτική τον κλάδο που ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων που αφορούν την ομαλή διεξαγωγή των οικονομικών ελέγχων και υποστηρίζουν πως ο εσωτερικός έλεγχος είναι το μέσο που διαθέτουν οι ελεγκτές για την αντιμετώπιση των προκλήσεων του επαγγέλματός τους. Επιπρόσθετα κάνουν αναφορά στις νομικές ευθύνες του ελεγκτή, οι οποίες ορίζονται από τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ).

Εξαιτίας του μεγέθους των δόλιων πρακτικών παγκοσμίως, είναι προφανές ότι ενδιαφερόμενοι όπως, επαγγελματίες ελεγκτές, ρυθμιστικοί φορείς και επενδυτές έχουν εκφράσει την έντονη επιθυμία να βελτιώσουν τους μηχανισμούς και τις

---

⁹Νεγκάκης, Χ., & Ταχυνάκης, Π. (2017). Ελεγκτική: Εσωτερικός Έλεγχος, Θεωρία και Εφαρμογές. Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη

¹⁰CPA Canada, AICPA and UWCISA (2017), “Blockchain technology and its potential impact on the audit and assurance profession”, available at: www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/audit/us-audit-blockchain-technology-and-its-potential-impact-on-the-audit-and-assurance-profession.pdf (accessed 6 September 2019).

¹¹Νεγκάκης, Χ., & Ταχυνάκης, Π. (2017). Ελεγκτική: Εσωτερικός Έλεγχος, Θεωρία και Εφαρμογές. Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.

μεθόδους που έχουν υιοθετήσει, με στόχο την καλύτερη και έγκαιρη ανίχνευση της απάτης. (Christensen et al., 2016)¹²

Παρόλο την ανάγκη ύπαρξης εσωτερικού ελέγχου, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η απάτη είναι γνωστή, αλλά δεν αποκαλύπτεται ποτέ. Οι Avcı και Seyhun (2016)¹³ αναφέρουν δύο εξηγήσεις για το ότι οι εργαζόμενοι δεν βρίσκουν ή δεν αναφέρουν ποτέ τις απάτες αυτές. Αρχικά γιατί η διοίκηση αποφεύγει σκόπιμα την ανταλλαγή πληροφοριών με το υπαλληλικό προσωπικό και δεύτερον οι εργαζόμενοι σε πολλές περιπτώσεις συμμετέχουν οι ίδιοι στην απάτη σε συνεργασία με τη διοίκηση.

Σύμφωνα με τον Kassem (2014)¹⁴, η απάτη εκτός από οικονομικές απώλειες, δημιουργεί προβλήματα και σε άλλους τομείς μέσα στην επιχείρηση/οργανισμό, όπως είναι η έλλειψη παραγωγικότητας, αύξηση αβεβαιότητας στην απασχόληση και απώλεια εμπιστοσύνης στον έργο του ελεγκτή. Επομένως οι παράγοντες αυτοί εύκολα καθιστούν την απάτη ως ένα σοβαρό ζήτημα για τους μετόχους και τους επαγγελματίες.

Οι οικονομικές καταστάσεις αποτελούν πηγή πληροφοριών σχετικά με την απόδοση μιας οικονομικής οντότητας κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης περιόδου, η οποία υλοποιείται από τη διοίκηση προς τους ενδιαφερόμενους και είναι ιδιαίτερα σημαντική, ώστε να διατηρηθεί η εσωτερική οικονομική σταθερότητα σε μια οικονομική οντότητα. Ανακρίβειες και λάθη στις οικονομικές καταστάσεις είναι πιθανό να προκύψουν από χειραγώγηση, παραπλάνηση ή αλλαγές σε λογιστικά αρχεία. (Zimbelman et al., 2014)¹⁵

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η PwC (2014)¹⁶ για το παγκόσμιο οικονομικό έγκλημα, η οποία βασίστηκε σε πάνω από 5.000 απαντήσεις προέκυψαν τα εξής:

---

¹²Christensen, D. M., 2016, Corporate accountability reporting and high-profile misconduct, *The Accounting Review* 91, 377–399.

¹³Avcı, S. B., & Seyhun, H. N. (2016). Why Don't General Counsels Stop Corporate Crime. *U. Pa. J. Bus. L.*, 19, 751..

¹⁴Kassem, R. (2014). Detecting asset misappropriation: a framework for external auditors. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation (IJAAPE)*, 10(1).

¹⁵Murtado, A., Andru, A., Darmayanti, A., & Adriadi, K. (2022). Detecting fraud of financial statement through pentagon's fraud theory. *Jurnal Inovasi Ekonomi*, 7(01), 39-46.

¹⁶<https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/pwc-latin-america-economic-crime-survey.pdf>

- 1) Το 2014 το 22% των ερωτηθέντων ανέφεραν ότι αντιμετώπισαν λογιστική απάτη.
- 2) Το 69% των περιπτώσεων οικονομικού εγκλήματος που πλήττει τους οργανισμούς αφορά κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων.
- 3) Κύριος δράστης με βάση την έρευνα ήταν εσωτερικός της οικονομικής οντότητας (56%), ενώ εξωτερικός το 40% των περιπτώσεων.

Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι αυτός που διαπράττει την απάτη είναι εσωτερικός, μεσήλικας άντρας με πανεπιστημιακή ή ανώτερη εκπαίδευση, σημαντική θέση στην οργάνωση της εταιρείας και 6 ή περισσότερα χρόνια εμπειρίας.

Η χρήση των τεχνικών τεχνητής νοημοσύνης στον εντοπισμό της απάτης έχει απασχολήσει πλήθος της επιστημονικής κοινότητας. Ο Sharma (2013)¹⁷ υποστηρίζει πως σε μια ανασκόπηση των εργαλείων ανάλυσης δεδομένων, όπως η πρόβλεψη απάτης, η ομαδοποίηση και η ανίχνευση ακραίων στοιχείων που χρησιμοποιούνται για εργασίες διαχείρισης απάτης, οι ερευνητές ανέθεσαν αλγόριθμους όπως νευρωνικό δίκτυο, δέντρο αποφάσεων, δίκτυο Bayes κ.α. ως τις πιο συχνά χρησιμοποιούμενες μεθόδους.

Κάθε οικονομική οντότητα έχει αβεβαιότητα που ταυτίζεται με τον κίνδυνο, συμπεριλαμβανομένης της απάτης. Η έννοια της απάτης περιέχει παρατυπίες και παράνομες πρακτικές, οι οποίες γίνονται εσκεμμένα για την επίτευξη συγκεκριμένου σκοπού, όπως η εξαπάτηση ή η παροχή παραπλανητικών εικόνων σε εξωτερικούς χρήστες. Η απάτη έχει σχεδιαστεί για να εκμεταλλευτεί ευκαιρίες που δεν είναι ελκρινείς, οι οποίες βλάπτουν άμεσα ή έμμεσα άλλα μέρη.

Υπεύθυνοι για τη διαχείριση κινδύνου απάτης είναι ο ανεξάρτητος έλεγχος, δηλαδή ο εξωτερικός και ο εσωτερικός. Εδώ και πολύ καιρό οι εξωτερικοί και εσωτερικοί ελεγκτές διαδραματίζουν κυρίαρχο ρόλο στη διαχείριση κινδύνου απάτης, εκτελώντας δημόσιους και επαγγελματικούς ελέγχους σε υποθέσεις απάτης, όπως για παράδειγμα Enron, HealthSouth, Parmalat, Satyam, Tyco και WorldCom, όπου η απάτη και η απατηλή συμπεριφορά δεν εντοπίστηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το πρόβλημα κενού στον τομέα της ανίχνευσης της απάτης, υπονομεύει την ποιότητα της διαχείρισης κινδύνου απάτης. (CAQ et al., 2013)

---

¹⁷Sharma, A., & Panigrahi, P. K. (2013). A review of financial accounting fraud detection based on data mining techniques. arXiv preprint arXiv:1309.3944.

Ο El-Sayed Ebaid (2011)¹⁸ αναφέρει ο εσωτερικός έλεγχος είναι αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης επιχείρησης, καθώς συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων μιας οικονομικής οντότητας ή οργανισμού, υιοθετώντας μια συστηματική και πειθαρχημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση και τη βελτίωση της αποτελεσματικής διαχείρισης, ελέγχου και διαδικασίες κινδύνου.

Η απάτη είναι μια πράξη που διαπράττεται από ένα μέρος ή ένα άτομο για να λάβει οφέλη, να αποφύγει την υποχρέωση ή να προκαλέσει οικονομική ή μη οικονομική ζημία σε άλλο μέρος (Ruin, 2009)¹⁹. Είναι η πράξη απόκτησης αδικαιολόγητου πλεονεκτήματος σε έναν οργανισμό από άτομα ή μια ομάδα ατόμων.

Οι Bunget και Dumitrescu (2009)²⁰ αναφέρουν πως οι ελεγκτές διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο στην καταπολέμηση της διαφθοράς και στον εντοπισμό σφαλμάτων ή απάτης με σημαντική επίδραση στις οικονομικές καταστάσεις.

Τα λάθη στη λογιστική συνήθως είναι κοινά και τις περισσότερες φορές ανιχνεύονται με την εφαρμογή τεχνικών εσωτερικού ελέγχου ή διαδικασιών ελέγχου. Η απάτη στη λογιστική είναι πιο περίπλοκη και περιλαμβάνει τα στελέχη της εταιρείας που έχουν πρόσβαση σε έγγραφα ή συναλλαγές.

Ο ρόλος του εξωτερικού ελέγχου στην αποκάλυψη και εύρεση σφαλμάτων και απάτης είναι μείζονος σημασίας, αφού η απάτη πολλές φορές συνδέεται με το ξέπλυμα χρήματος και τη διαφθορά, ζητήματα που θα μπορούσαν να ελαχιστοποιηθούν με την εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΔΛΠ) και τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ).

Η απάτη επηρεάζει αρνητικά μια οικονομία στο σύνολό της, προκαλώντας τεράστιες οικονομικές απώλειες, δημιουργώντας αναταραχή στην κοινωνική σταθερότητα, στη δημοκρατία, καθώς οδηγεί σε απώλεια εμπιστοσύνης στο οικονομικό σύστημα ή διαφθορά σε κοινωνικούς και οικονομικούς θεσμούς.

---

¹⁸El-Sayed Ebaid, I. (2011), "Internal audit function: an exploratory study from Egyptian listed firms", *International Journal of Law and Management*

¹⁹Kazemian, S., Said, J., Nia, E. H., & Vakilifard, H. (2019). Examining fraud risk factors on asset misappropriation: evidence from the Iranian banking industry. *Journal of Financial Crime*.

²⁰Bunget, O.C. & Dumitrescu, A.C., "Detecting and Reporting the Frauds and Errors by the Auditor,"

Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica 11(1), (2009): 117-125.

Οι εξωτερικοί ελεγκτές θεωρούνται υπεύθυνοι για τον εντοπισμό ουσιωδών ανακρίβειών στις οικονομικές αναφορές, οι οποίες προκαλούνται από σφάλματα και απάτες. Παράλληλα ο οικονομικός έλεγχος μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια συνάρτηση προστιθέμενης αξίας από τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων όταν ο εξωτερικός έλεγχος εντοπίζει ουσιώδεις ανακρίβειες που προκαλούνται από λάθη και απάτη και αντέχουν τον παράγοντα της πίεσης από τους πελάτες τους. (Z. Rezaee, 2005)²¹

Ένας λόγος για τον οποίο οι οικονομικές οντότητες προσπαθούν με ποικίλους τρόπους να αντισταθούν στο φαινόμενο της απάτης είναι ότι οι περισσότερες οντότητες χρησιμοποιούν μια μη πρακτική στρατηγική ανίχνευσης της απάτης. Πιο βιώσιμη στρατηγική σύμφωνα με τον Wells (2004)²² θεωρείται η πρόληψη της απάτης, καθώς είναι δύσκολο να ανακτηθούν οι απώλειες που έχει δημιουργήσει η απάτη μόλις εντοπιστούν.

Σύμφωνα με τους συγγραφείς Makkawi και Schick (2003)²³ δύο είναι οι προσεγγίσεις που πρέπει να υιοθετήσουν οι ελεγκτές για να συμβάλλουν στον εντοπισμό της απάτης. Πρώτον ότι οι ελεγκτές πρέπει να ελέγχουν πιο έξυπνα, επειδή λειτουργούν σε περιβάλλον σταθερής αμοιβής, περιβάλλον το οποίο περιορίζει τις αμοιβές που οι πελάτες είναι πρόθυμοι να πληρώσουν. Για να επιτευχθεί αυτό είναι απαραίτητο οι ελεγκτές να γνωρίζουν το πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιείται ο έλεγχος και ότι η φύση της απάτης ποικίλλει ανάλογα με τον κλάδο στον οποίο δραστηριοποιείται η οικονομική οντότητα. Δεύτερον οι ελεγκτές πρέπει να επιδεικνύουν μεγαλύτερο σκεπτικισμό και αυστηρή αξιολόγηση της ακεραιότητας της διοίκησης.

Πληθώρα μελετών έχουν αποδείξει με διάφορες αναλύσεις τις διαφορετικές προσεγγίσεις για την πρόληψη και τον εντοπισμό της εταιρικής απάτης. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να ανιχνευτεί η απάτη λόγω έλλειψης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού της

---

²¹Rezaee, Z. (2005). Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud. *Critical perspectives on Accounting*, 16(3), 277-298.

²²Wells, J. T. (2004). New approaches to fraud deterrence. *JOURNAL OF ACCOUNTANCY-NEW YORK-*, 197(2), 72-76.

²³Makkawi, B. and Schick, A. (2003), "Are auditors sensitive enough to fraud?", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 18 No. 6/7, pp. 591-8.

εύλογης διασφάλισης, των περιορισμών των μεθόδων ελέγχου και των περιορισμών κόστους. (Spathis, 2002)²⁴

Ένας σημαντικός λόγος που οι οντότητες όλων των κλάδων λαμβάνουν περισσότερα και διαφορετικά μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής απάτης είναι ότι η παραδοσιακή προσέγγιση των κόκκινων σημαιών θεωρείται μη αποτελεσματική. Η προσέγγιση αυτή αποτελείται από τη χρήση μιας λίστας ελέγχου δεικτών απάτης. Η Krambia-Kardis (2002)²⁵ αναφέρει πως η ύπαρξη κόκκινων σημαιών δεν αποδεικνύει την ύπαρξη απάτης, αλλά αντιπροσωπεύει καταστάσεις που σχετίζονται με την απάτη, είναι δηλαδή ενδείξεις που προορίζονται να προσανατολίσουν έναν ελεγκτή για την πιθανή ύπαρξη δόλιας συμπεριφοράς

Σύμφωνα με τους Abbott et al. (2000)²⁶ εταιρίες οι οποίες αποτελούνταν από ανεξάρτητους διευθυντές και συνεδρίαζαν τουλάχιστον δύο φορές το χρόνο, ήταν λιγότερο πιθανό να υποστούν κυρώσεις για παραπλανητικά στοιχεία. Σε πολλές περιπτώσεις δεδομένου ότι τα μέλη των επιτροπών ελέγχου μπορεί να μην έχουν τις κατάλληλες πληροφορίες για να κάνουν ανεξάρτητη κριτική για την απάτη, με αποτέλεσμα να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις πληροφορίες που παρέχονται από τους εσωτερικούς ελεγκτές.

Ποικίλες μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για το ρόλο του ελεγκτή κατά το διάστημα 1880-1940, οδήγησαν στην άποψη ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το επάγγελμα του ελεγκτή σήμερα μπορεί να προέρχονται από την φαινομενική εμμονή με τον εντοπισμό απάτης, όπως επιδεικνύεται από ορισμένους επαγγελματίες της βικτωριανής εποχής. Η έμφαση στην ανίχνευση απάτης ως πρωταρχικός στόχος του ελέγχου διήρκησε μέχρι τη δεκαετία του 1930, ενώ στη συνέχεια τη θέση του πήρε η επαλήθευση των λογαριασμών. (Chandler, 1995)²⁷

---

²⁴Spathis, C. T. (2002). Detecting false financial statements using published data: some evidence from Greece. *Managerial Auditing Journal*.

²⁵Krambia-Kardis, M. (2002), "A fraud detection model: a must for auditors", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 10 No. 3, pp. 266-78.

²⁶Abbott, L.J., Park, Y. and Parker, S. (2000), "The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud", *Managerial Finance*, Vol. 26 No. 11, pp. 55-67.

²⁷Chandler, R., Edwards, R. and Anderson, M. (1995, "Changing perceptions of the role of the company auditor, 1980-1940", *Accountancy*, Vol. 116, November, p. 138.

Σύμφωνα με τους Sawyer και Vinten (1996)²⁸ οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι απαραίτητο να καθοδηγούν τις επιχειρηματικές οντότητες σχετικά με το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και να εστιάζουν σε επιχειρηματικούς στόχους μέσω κατάλληλης στρατηγικής. Επιπρόσθετα αναφέρουν πως πρέπει να καθιερωθούν σε κάθε οικονομική οντότητα και να αποτελούν συνδετικό κρίκο και όχι να παρακολουθούν ως παρατηρητές και να περιμένουν το στοιχείο ή το γεγονός που θα τους επηρεάσει.

Η απάτη μπορεί να διαπιστωθεί από εξωτερικό ελεγκτή, αλλά δεν είναι άμεσα υπεύθυνος για την αναγνώριση της σε αντίθεση με τον εσωτερικό ελεγκτή. Η απάτη συνδέεται άρρηκτα με την ελλιπή και ασθενή εταιρική διακυβέρνηση.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο Δημόσιας Εποπτείας (1993) ο εσωτερικός έλεγχος είναι ένα σημαντικό μέρος της δομής της εταιρικής διακυβέρνησης σε έναν οργανισμό. Αποτελείται από εκείνες τις δραστηριότητες εποπτείας που αναλαμβάνονται από την Διοίκηση του Διοικητικού Συμβουλίου και της Επιτροπής ελέγχου για τη διασφάλιση της ακεραιότητας στη διαδικασία της οικονομικής αναφοράς.

Μεγάλο μέρος της λογιστικής βιβλιογραφίας έχει ασχοληθεί με την γνωστική πολυπλοκότητα, ένα ψυχολογικό μέτρο για την ατομική προσέγγιση πληροφοριών. Σύμφωνα με μια μελέτη σχετικά με τις αποφάσεις ελεγκτικής δικαιοσύνης ο Pincus (1986) ανακάλυψε στοιχεία που αποδεικνύουν μια σημαντική σχέση μεταξύ της ατομικής γνώσης και της ικανότητας ανίχνευσης απάτης.

Σύμφωνα με τους Brink και Witt (1982)²⁹, η απάτη είναι μια συνεχής παρούσα απειλή για την αποτελεσματική χρήση των πόρων και ως εκ τούτου θα είναι πάντα ένα σημαντικό μέλημα της διοίκησης κάθε επιχείρησης. Στα τέλη της δεκαετίας του 1940, οι εξωτερικοί ελεγκτές δεν αναλάμβαναν άμεση ευθύνη για τυχόν απάτη, εξαιτίας της αδυναμίας τους να ανιχνεύσουν απάτη που περιλαμβάνει μη καταγεγραμμένες συναλλαγές, κλοπές και άλλες παρατυπίες.

Η αύξηση της απάτης στο λογιστικό περιβάλλον συνεχώς αυξάνεται, προκαλώντας ανυπολόγιστες ζημιές στις επιχειρήσεις, τα άτομα και την κοινωνία γενικότερα, δημιουργώντας παράλληλα προβλήματα ηθικής στον εργασιακό χώρο.

---

²⁸O'Regan, D. (2001). Genesis of a profession: towards professional status for internal auditing. *Managerial Auditing Journal*.

²⁹Vanasco, R. R. (1998). Fraud auditing. *Managerial Auditing Journal*.

Η πλειοψηφία των μελετών στη βιβλιογραφία για το φαινόμενο της απάτης βασίζονται το έργο του Sutherland (1949)³⁰, το οποίο εστιάζει το ενδιαφέρον του σε μελέτες οι οποίες αφορούν απάτες που διέπραξαν ηγέτες επιχειρήσεων εις βάρος μετόχων. Ο ίδιος επινόησε τον όρο «έγκλημα λευκού γιακά» για να προσδιορίσει τις εγκληματικές πράξεις των εταιρειών και των δεξιοτήτων των ατόμων να ενεργούν στην επιχείρησή τους. Ως αποτέλεσμα αυτών ο Cressey (1973)³¹ ενδιαφέρθηκε ιδιαίτερα για τις περιπτώσεις που οδηγούν σε εκτροπή, την οποία ονόμασε «η εμπιστοσύνη του παραβάτη». Η έρευνα του, η οποία βασίστηκε στην ψυχολογία του εκτροπέα, έγινε γνωστή ως το «Τρίγωνο της Απάτης», το οποίο περιλαμβάνει τρεις μεταβλητές, την πίεση, τις ευκαιρίες και τον εξορθολογισμό.

Αδιαμφισβήτητα η βιβλιογραφία που σχετίζεται με τα φαινόμενα της απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων είναι αναρίθμητη και συνδέεται με ποικίλα επιμέρους θέματα. Η βιβλιογραφική επισκόπηση που αναφερθήκαμε πιο πάνω είναι ενδεικτική και εξυπηρετεί το σκοπό και τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας. Είναι προφανές λοιπόν ότι κάθε αναγνώστης πρέπει να ερευνήσει πιο διεξοδικά τα θέματα που τον προβληματίζουν περισσότερο, ώστε να αποκτήσει μια πιο εμπειριστατωμένη άποψη.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται μια ανάλυση γύρω από την έννοια της απάτης, τους παράγοντες που την ενδυναμώνουν και πως ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην αποτροπή της.

---

³⁰Kiyamaz, H. (2020). Types of corporate fraud. In Corporate Fraud Exposed. Emerald Publishing Limited.

³¹Choo, F., & Tan, K. (2008). The effect of fraud triangle factors on students' cheating behaviors. In Advances in accounting education (Vol. 9, pp. 205-220). Emerald Group Publishing Limited.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΠΑΤΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

3.1 Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται μια ανάλυση σχετικά με τις απάτες επί των οικονομικών καταστάσεων και το ελεγκτικό έργο του ελεγκτή, μέσα από εμπειριστατωμένα στοιχεία και πληροφορίες που έχουν αντληθεί από την κατάλληλη βιβλιογραφία και από τα Παγκόσμια Ελεγκτικά Πρότυπα. Επιπρόσθετα γίνεται αναφορά στο ρόλο του εσωτερικού ελέγχου και στο μοντέλο COSO σχετικά με τη συμβολή τους και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να συμβάλλουν στην αποτροπή φαινομένων απάτης.

3.2 Ορισμός της Απάτης

Σύμφωνα με τους Singleton et al. (2006)³², η απάτη είναι μια λέξη που μπορεί να μεταφραστεί με διάφορους τρόπους, έχει δηλαδή πολλούς ορισμούς. Η απάτη ως γενικός όρος περιλαμβάνει όλα τα μέσα που μπορεί ο ανθρώπινος νους να επινοήσει, στα οποία κάποιος καταφεύγει για να πάρει πλεονέκτημα έναντι ενός άλλου με ψευδείς παραστάσεις. Ένας συγκεκριμένος ορισμός δεν μπορεί να τη χαρακτηρίσει, καθώς τα μόνα όρια που την καθορίζουν είναι η ανθρώπινη μαγία.

Ο Ντζανάτος (2008)³³ περί των φαινομένων απάτης στις οικονομικές αναφορές των επιχειρήσεων και πιο συγκεκριμένα αναφερόμενος στο θέμα της «δημιουργικής λογιστικής» αναφέρει ότι: «Οι λογιστές είναι οι στυλίστες, είναι αυτοί που κατασκευάζουν στη διάρκεια όλου του χρόνου, το ένδυμα με το οποίο η επιχείρηση

---

³²Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J., Lindquist, R., (2006). *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, 3rd edition, John Wiley & Sons, New Jersey

³³Ντζανάτος, Δ., *Τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα με απλά λόγια και οι διαφορές των Ελληνικών Προτύπων*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008

εμφανίζεται στον έξω κόσμο. Αν τα ενδύματά τους είναι σωστά, σε κάποιο βαθμό μπορούν να καλύψουν, όχι φυσικά να εξαλείψουν, τις αδυναμίες, να τονίσουν κάποια ιδιαίτερα θετικά χαρακτηριστικά και επομένως να αυξήσουν την ελκυστικότητά τους στο μέγιστο δυνατό βαθμό».

Ο Albrecht (2003)³⁴ υποστηρίζει πως η απάτη διαφέρει από το σφάλμα, καθώς το σφάλμα είναι ένα ακούσιο λάθος. Επίσης αναφέρει πως η απάτη μπορεί να ταξινομηθεί σε πέντε κατηγορίες. Η απάτη η οποία δεν ταιριάζει σε μία από τις πέντε κατηγορίες τις οποίες διαχωρίζει και μπορεί να μην έχει διαπραχθεί για οικονομικό όφελος, χαρακτηρίζεται ως διάφορη απάτη. Αυτή η κατηγοριοποίηση παραθέτεται στον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1: Κατηγοριοποίηση απάτης³⁵

Types of Fraud	Victim	Perpetrator	Explanation
1. Employee embezzlement or occupational fraud	Employers	Employees	Employees directly or indirectly steal from their employers.
2. Management fraud	Stockholders, lenders, and others who rely on financial statements	Top management	Top management provides misrepresentation, usually in financial information
3. Investment scams	Investors	Individuals	Individuals trick investors into putting money into fraudulent investments.
4. Vendor fraud	Organization that buy goods or services	Organizations or individuals that sell goods or services	Organizations overcharge for goods or services or no shipment of goods, even though payment is made.
5. Customer fraud	Organizations that sell goods or services	Customers	Customers deceive sellers into giving customers something they should not have or charging them less than they should.

³⁴Albrecht, W. S., & Albrecht, O.C (2003). Fraud Examination and Prevention. March 21. Mason, Oh: Thompson-Southwestern.

³⁵Nguyen, K. (2010). Financial statement fraud: Motives, methods, cases and detection. Universal-Publishers.

Επομένως με βάση τον παραπάνω πίνακα, απάτη οικονομικών καταστάσεων είναι η εκούσια απάτη που διαπράττεται από ενέργειες που βλάπτουν τους επενδυτές και τους πιστωτές με ουσιωδώς παραπλανητικά οικονομικά στοιχεία. (Kerwin, 1995)³⁶

Είναι γεγονός πως ο ορισμός της απάτης έχει διχάσει πληθώρα ακαδημαϊκών και επαγγελματιών. Σύμφωνα με τους Elliott και Willingham (1980)³⁷, η απάτη επί των οικονομικών καταστάσεων χαρακτηρίζεται ως απάτη διαχείρισης: « Η σκόπιμη απάτη που διαπράχθηκε από τη διοίκηση που βλάπτει επενδυτές και πιστωτές μέσω ουσιωδώς παραπλανητικών οικονομικών καταστάσεων ». Εκτός από τους επενδυτές και τους πιστωτές, οι ελεγκτές είναι και εκείνοι ένα από τα θύματα της απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, καθώς μπορεί να υποστούν οικονομική απώλεια, όπως για παράδειγμα απώλεια θέσης ή φήμης και πρόστιμα. (Rezaee, 2002)³⁸

Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (Association of Certified Fraud Examiners – ACFE) όρισε την επαγγελματική απάτη, ως «ενέργεια που διαπράττεται από ένα άτομο και αφορά παράνομες πράξεις εξαπάτησης, απόκρυψης στοιχείων και παραβίασης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, μέσω της εκμετάλλευσης της επαγγελματικής του θέσης, αξιοποιώντας περιουσιακά στοιχεία του εργοδότη». Επιπρόσθετα η ACFE (2020) και η PwC (2020) έχουν διαχωρίσει την απάτη σε εσωτερική και εξωτερική. Συγκεκριμένα ο όρος «απάτη» αναφέρεται στην απάτη που λαμβάνει χώρα εσωτερικά, και ειδικότερα στην επαγγελματική απάτη με έμφαση στην απάτη των οικονομικών καταστάσεων.

3.3 Χαρακτηριστικά της Απάτης

Τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και τα Διεθνή Πρότυπα Δικλίδων Ποιότητας εκδόθηκαν και ξεκίνησε η εφαρμογή τους το 2009 από το Διεθνές Συμβούλιο Προτύπων Ελέγχου και Διασφάλισης (IAASB) της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC). Το Πρότυπο το οποίο ασχολείται με την απάτη επί των Οικονομικών Καταστάσεων είναι το

---

³⁶Kerwin, R. J. (1995). Financial statement fraud. Secured Lender, 51, 36-36.

³⁷Elliott, R.K. and Willingham, J.J., Management Fraud - Detection and Deterrence, Εκδόσεις John Wiley & Sons, Inc.

³⁸Rezaee, Z. (2002). Financial statement fraud: prevention and detection. John Wiley & Sons.

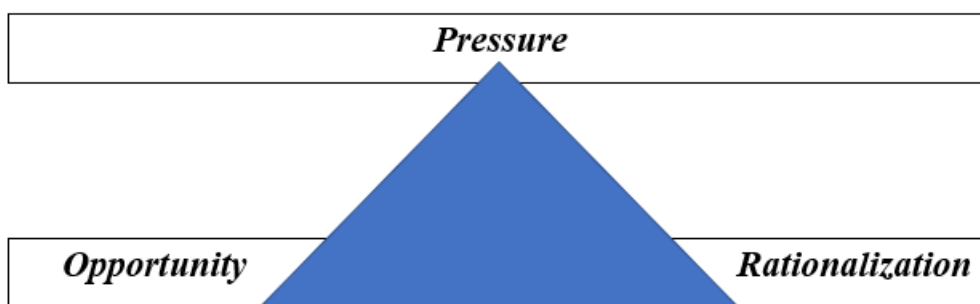

πρότυπο (ΔΠΕ) 240 – «Εξέταση της απάτης στον έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων».

Σύμφωνα με το ΔΠΕ 240 τα σφάλματα μπορεί να προκύψουν είτε από απάτη είτε από λάθος. Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά μεταξύ της απάτης και του λάθους είναι το εάν η υποκείμενη ενέργεια που οδηγεί στο σφάλμα στις οικονομικές καταστάσεις είναι εκούσια ή ακούσια. Παρά το γεγονός ότι η απάτη είναι μια ευρεία νομική έννοια, ο ελεγκτής ακολουθώντας τα ΔΠΕ για την εκτέλεση του έργου του, τον αφορούν δύο τύποι εκούσιων σφαλμάτων.

- 1) Σφάλματα που είναι αποτέλεσμα απατηλής χρηματοοικονομικής αναφοράς.
- 2) Σφάλματα που είναι αποτέλεσμα κατάχρησης περιουσιακών στοιχείων.

Μια πράξη απάτης μπορεί να υλοποιηθεί όταν συνυπάρχουν αυτά τα τρία χαρακτηριστικά: **κίνητρο ή πίεση, αντιληπτή ευκαιρία, εξορθολογισμός**. Αυτοί οι τρεις παράγοντες χρησιμοποιήθηκαν από τον Cressey για τη θεωρία απάτης που δημιούργησε, στην οποία εξήγησε το γιατί οι παραβάτες της εμπιστοσύνης διαπράττουν απάτη και χρησιμοποιήθηκε ευρέως από ρυθμιστικές αρχές, επαγγελματίες και ακαδημαϊκούς. Αυτή η θεωρία μετά από χρόνια έγινε γνωστή ως «το τρίγωνο της απάτης».

Εικόνα 1: Το τρίγωνο της απάτης³⁹

- **Κίνητρα ή πιέσεις** για τη διάπραξη δόλιας χρηματοοικονομικής αναφοράς ενδέχεται να υπάρχουν όταν η διοίκηση είναι υπό πίεση, από πηγές εκτός ή

³⁹Wells, J. T., 2005. Principles of fraud examination. Hoboken, New York: John Wiley and Sons

εντός της οικονομικής οντότητας, για να επιτύχει έναν αναμενόμενο (και ίσως μη ρεαλιστικό) στόχο κερδών ή οικονομικό όφελος - ιδίως επειδή οι συνέπειες για τη διοίκηση από την μη επίτευξη συγκεκριμένων χρηματοοικονομικών στόχων να είναι σημαντικές. Ομοίως, τα άτομα ενδέχεται να έχουν κίνητρο να εκμεταλλεύονται τα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης προς ίδιον όφελος.

- Μια **αντιληπτή ευκαιρία** για διάπραξη απάτης μπορεί να υπάρχει όταν ένα άτομο πιστεύει ότι ο εσωτερικός έλεγχος και οι δικλίδες αυτού μπορούν να παραβιαστούν (για παράδειγμα, επειδή το άτομο είναι σε θέση εμπιστοσύνης ή έχει γνώση συγκεκριμένων αδυναμιών στον εσωτερικό έλεγχο).
- Τα άτομα μπορεί να είναι σε θέση να **εξορθολογίσουν** τη διάπραξη δόλιας πράξης. Ορισμένα άτομα έχουν τη νοοτροπία ή το σύνολο ηθικών αξιών που τους επιτρέπουν εν γνώσει και σκόπιμα να διαπράξουν μια ανέντιμη πράξη. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά και τα ειλικρινή και έντιμα άτομα μπορούν να διαπράξουν απάτη σε ένα περιβάλλον που κυριαρχεί η αίσθηση της πίεσης.

Με βάση ευρήματα έρευνας του Cressey, αποδείχτηκε ότι η δόλια χρηματοοικονομική αναφορά εμφανίζεται συνήθως ως εκροή ορισμένων περιβαλλοντικών, θεσμικών ή ατομικών δυνάμεων και ευκαιριών. Οι δυνάμεις και οι ευκαιρίες εντείνουν πιέσεις και κίνητρα που ενθαρρύνει άτομα, στελέχη και εταιρείες γενικότερα να προβούν και να συμμετάσχουν σε απάτες.

Ακόμη ο Razaee (2005)⁴⁰ υποστηρίζει ότι η λογιστική απάτη εμπεριέχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- Νόθευση, παραποίηση ή αθέμιτη τροποποίηση οικονομικών μεγεθών, υποστηρικτικών εγγράφων, ή επιχειρηματικών συναλλαγών

---

⁴⁰Rezaee, Zabihollah (2005), "Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud", Critical Perspectives on Accounting, Vol. 16, issue 3, pages 277-298

- Σκόπιμα εσφαλμένες δηλώσεις, παραλείψεις ή διαστρεβλώσεις γεγονότων, εμπορικών συναλλαγών, λογαριασμών και άλλων σημαντικών πληροφοριών από τις λογιστικές καταστάσεις.
- Σκόπιμα κακή εφαρμογή, ερμηνεία και εκτέλεση των λογιστικών προτύπων, αρχών και των πρακτικών που χρησιμοποιούνται για την αναγνώριση και αναφορά οικονομικών και επιχειρησιακών συναλλαγών.
- Εσκεμμένη παράβλεψη, αποκάλυψη ή παρουσίαση ανακριβών λογιστικών προτύπων, αρχών και πρακτικών.
- Χρήση λογιστικών τεχνασμάτων για τη διαχείριση παράνομων κερδών.
- Μεθοδεύσεις λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα όρια των νόμων, αλλά είναι εύκολο να μεταβληθούν μέσα από τα «παραθυράκια» αυτών.

3.4 Παράγοντες που Ενδυναμώνουν τον Κίνδυνο Εμφάνισης Απάτης

Γενικά ο ελεγκτής κατά την διεξαγωγή του ελέγχου πρέπει να αξιολογεί αν οι πληροφορίες που έχει λάβει από παράλληλες διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου και παρόμοιες δραστηριότητες που εκτελέστηκαν υποδηλώνουν ότι υφίστανται ένας ή περισσότεροι παράγοντες κινδύνου απάτης. Οι παράγοντες κινδύνου απάτης σε πολλές περιπτώσεις μπορείς να μην υποδηλώνουν απαραίτητα την ύπαρξη αυτής, παρόλα αυτά συχνά παρουσιάζονται σε καταστάσεις όπου έχουν υπάρξει απάτες και επομένως να υποδηλώνουν κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω δόλιας συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου (ΔΠΕ) 240 υπάρχουν δύο τύποι απάτης, οι οποίοι είναι σχετικοί με το έργο του ελεγκτή, η απατηλή χρηματοοικονομική αναφορά και η υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων. Σε καθεμία από τις δύο κατηγορίες απάτης, οι παράγοντες κινδύνου ταξινομούνται με βάση τα τρία χαρακτηριστικά που υπάρχουν όταν προκύπτουν ουσιώδη σφάλματα που οφείλονται σε απάτη.

- Κίνητρα/πιέσεις
- Ευκαιρίες
- Νοοτροπίες/εκλογικεύσεις

Παρόλο που οι παράγοντες κινδύνου ανταποκρίνονται επαρκώς σε ένα ευρύ φάσμα καταστάσεων, ο ελεγκτής με τις διαδικασίες ελέγχου που ακολουθεί μπορεί να εντοπίσει πρόσθετους, ακόμα και διαφορετικούς παράγοντες κινδύνου.

Παράγοντες κινδύνου που σχετίζονται με σφάλματα που απορρέουν από δόλια χρηματοοικονομική αναφορά.

Κίνητρα/πιέσεις

Αναμφίβολα η υπερβολική πίεση που υπάρχει στη διοίκηση μιας επιχείρησης και κατ' επέκταση στο λειτουργικό προσωπικό για την επίτευξη χρηματοοικονομικών στόχων και οικονομικού οφέλους, που θεσπίζονται από εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με την διακυβέρνηση, πολλές φορές μπορούν να δώσουν το κίνητρο για τη διαφυγή σε δόλια συμπεριφορά, ώστε να εκπληρωθούν οι στόχοι που έχουν θέσει. Η χρηματοοικονομική σταθερότητα ή η κερδοφορία κινδυνεύει από τις συνθήκες λειτουργίας της οικονομίας, της οντότητας, αλλά και του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η οντότητα. Ενδεικτικά αναφέρονται μερικές από τις πιο σημαντικές συνθήκες:

- Υψηλός βαθμός ανταγωνισμού ή κορεσμού της αγοράς, συνοδευόμενη από μείωση στα περιθώρια.
- Ευπάθεια και αδυναμία σε κλάδους, όπως ραγδαίες αλλαγές στην τεχνολογία, απαξίωση προϊόντων και αύξηση/μείωση επιτοκίων.
- Μείωση ζήτησης από την πλευρά των πελατών και αύξηση επιχειρηματικών αποτυχιών στον κλάδο και στο σύνολο της οικονομίας.
- Πτώχευση, κατάσχεση και επιθετική εξαγορά εξαιτίας της εμφάνισης λειτουργικών ζημιών.
- Ασυνήθιστη και απρόβλεπτη κερδοφορία, ειδικότερα συγκριτικά με άλλες επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου.
- Νέες λογιστικές ή κανονιστικές απαιτήσεις εκ του νόμου.

Επιπρόσθετα η υπερβολική πίεση που ασκείται στη διοίκηση με στόχο να εκπληρώσει απαιτήσεις ή προσδοκίες τρίτων μερών, πυροδοτεί τα εξής κίνητρα, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε φαινόμενα απάτης:

- Κερδοφορία ή προσδοκίες των αναλυτών επενδυτών, θεσμικών επενδυτών, σημαντικών πιστωτών ή άλλων εξωτερικών μερών, συμπεριλαμβανομένων προσδοκιών που δημιουργούνται από τη διοίκηση (π.χ. υπερβολικά αισιόδοξα δελτία τύπου ή μηνύματα στην ετήσια έκθεση).
- Μη δυνατότητα αποφυγής επιπλέον χρηματοδότησης από ίδια ή δανειακά κεφάλαια για την ενίσχυση και τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας, όπως είναι η χρηματοδότηση για έρευνα και ανάπτυξη.
- Μειωμένη ικανότητα ολοκλήρωσης προϋποθέσεων για την εισαγωγή μετοχών στο χρηματιστήριο ή αποπληρωμής χρέους ή άλλων απαιτήσεων όρων χρέους.
- Δυσμενείς επιπτώσεις, θεωρούμενες ή πραγματικές, από την κακή αναφορά χρηματοοικονομικών αποτελεσμάτων σχετικά με σημαντικές εκκρεμείς συναλλαγές, όπως συνενώσεις επιχειρήσεων.

Οι χρηματοοικονομικές επιδόσεις της επιχείρησης, μπορούν να επηρεάσουν την προσωπική οικονομική κατάσταση της διοίκησης και αυτών που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση. Αυτό αυτομάτως εγκυμονεί διαφόρους κινδύνους, οι οποίοι απορρέουν από τα ακόλουθα:

- Ύπαρξη χρηματοοικονομικών συμφερόντων στην οντότητα.
- Προσωπικές εγγυήσεις που αφορούν χρέη της οικονομικής οντότητας.
- Εξάρτηση σημαντικού μέρους των απολαβών τους από την επίτευξη επιθετικών στόχων για τις τιμές των μετοχών, τα λειτουργικά αποτελέσματα, τις ταμειακές ροές ή τη χρηματοοικονομική θέση.

Ευκαιρίες

Ποικίλες συνθήκες και χαρακτηριστικά του κλάδου και των δραστηριοτήτων της οικονομικής οντότητας μπορούν να εντείνουν και να δώσουν χώρο για την εμπλοκή σε απατηλή χρηματοοικονομική αναφορά. Τέτοιες ευκαιρίες δημιουργούνται όταν υπάρχουν τα ακόλουθα:

- Σημαντικές συναλλαγές με συνδεδεμένα μέρη που δεν εντάσσονται στη συνήθη δραστηριότητα της επιχείρησης ή με συνδεδεμένες οντότητες, οι οποίες δεν υπόκεινται σε έλεγχο ή ελέγχονται από άλλη λογιστική επιχείρηση.
- Περιουσιακά στοιχεία, υποχρεώσεις, έσοδα ή έξοδα που βασίζονται σε σημαντικές εκτιμήσεις που διέπουν υποκειμενικές κρίσεις ή αβεβαιότητες που είναι δύσκολο να επιβεβαιωθούν.
- Περίπλοκες και ασυνήθιστες συναλλαγές, που δημιουργούν αμφιβολίες, κυρίως κοντά στη λήξη της περιόδου.
- Διεξαγωγή δραστηριοτήτων, ακόμα και εγκαταστάσεις σε διασυνοριακές χώρες, με διαφορετική επιχειρηματική νοοτροπία και κουλτούρα.
- Εκμετάλλευση ενδιάμεσων επιχειρηματικών οντοτήτων, για τις οποίες δεν υπάρχει σαφής επιχειρηματική αιτιολόγηση.

Η παρακολούθηση και ο συνεχής έλεγχος της διοίκησης πολλές φορές καθίσταται μη αποτελεσματικός, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ευκαιριών για τους εξής λόγους:

- Ανισότητα στη διοίκηση, κυριαρχία ενός προσώπου ή μιας ομάδας, χωρίς αντισταθμικές δικλίδες.
- Η εποπτεία από εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση για την κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων παρεμποδίζει το τμήμα εσωτερικού ελέγχου να εκτελέσει το καθήκον του.

Παράγοντες που αποδεικνύουν την πολύπλοκη και ασυνεχή οργανωτική δομή που επικρατεί στο περιβάλλον μιας οντότητας μπορούν να χαρακτηριστούν οι παρακάτω:

- Πρόβλημα στον καθορισμό της οργάνωσης και στην ανάθεση καθηκόντων των ατόμων που έχουν ενεργή συμμετοχή και συμφέροντα στην εταιρεία.
- Περίπλοκη οργανωτική δομή με ασυνήθιστες νομικές οντότητες ή διοικητικές γραμμές εξουσίας.
- Συνεχής ροή στην αλλαγή των θέσεων που ανήκουν σε ανωτέρω στελέχη, νομικούς συμβούλους ή αυτών που εμπλέκονται με τη διακυβέρνηση.

Ευπάθεια και αδυναμία ορθής λειτουργίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου δημιουργεί ευκαιρίες και κίνητρα για πράξεις διαφθοράς, ως αποτέλεσμα των ακόλουθων:

- Της ανεπαρκούς παρακολούθησης των δικλίδων ελέγχου, είτε αυτές είναι αυτοματοποιημένες, είτε αφορούν την ενδιάμεση χρηματοοικονομική αναφορά, επισημαίνοντας πως όπου θεωρείται απαραίτητο γίνεται εξωτερική αναφορά.
- Συνεχές αλλαγές στο προσωπικό στο λογιστικό τμήμα, στον εσωτερικό έλεγχο και στην τεχνολογία πληροφορικής.
- Ανεπαρκής λογιστικά και πληροφοριακά συστήματα.

Νοοτροπίες/Εκλογικεύσεις

Η υιοθέτηση και η ύπαρξη συγκεκριμένων στάσεων και αντιλήψεων στο περιβάλλον της οικονομικής οντότητας αποτελεί άλλον ένα παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων με τους εξής τρόπους:

- Προβολή, προώθηση ή επιβολή των αξιών ή προτύπων δεοντολογίας της οντότητας από τη διοίκηση, τα οποία πολλές φορές καθίστανται αναποτελεσματικά.
- Η εμπλοκή και η υπερβολική συμμετοχή της μη χρηματοοικονομικής διοίκησης στη διαδικασία επιλογής λογιστικών πολιτικών.
- Υπερβολικό ενδιαφέρον από την πλευρά της διοίκησης για την εξέλιξη της τιμής της μετοχής της επιχείρησης ή της τάσης των κερδών.
- Αδυναμία έγκαιρης διόρθωσης γνωστών και σημαντικών ελλείψεων στις εσωτερικές δικλίδες.
- Χρήση ακατάλληλων μέσων από τη διοίκηση με στόχο την ελαχιστοποίηση των κερδών για λόγους που έχουν ως κίνητρο τη φορολογία.
- Σύγχυση προσωπικών και επιχειρηματικών συναλλαγών από τον διευθυντή της εταιρείας.
- Διαφωνίες μεταξύ μετόχων και συνεχής προσπάθεια από τη διοίκηση να δικαιολογήσει ακατάλληλες λογιστικές πολιτικές.
- Αντιπαραθέσεις και δυσμενές κλίμα μεταξύ της διοίκησης και του υφιστάμενου ή προηγούμενου ελεγκτή.

Παράγοντες κινδύνου που προκύπτουν από σφάλματα κατάχρησης περιουσιακών στοιχείων.

Οι παράγοντες αυτοί διαχωρίζονται επίσης ανάλογα με τις τρεις κατηγορίες που αποτελούν το «τρίγωνο της απάτης». Θα πρέπει να σημειωθεί πως παράγοντες που αναφέρθηκαν πιο πάνω, οι οποίοι σχετίζονται με απάτες χρηματοοικονομικής αναφοράς, μπορούν επίσης να υπάρχουν και σε περιπτώσεις σφαλμάτων αυτής της κατηγορίας.

Κίνητρα/πιέσεις

Προσωπικά ζητήματα και χρηματοοικονομικές υποχρεώσεις, αποφέρουν πίεση στη διοίκηση ή στους εργαζομένους, με αποτέλεσμα τη δημιουργία κινήτρου για πρόσβαση σε μετρητά της οικονομικής οντότητας ή σε περιουσιακά στοιχεία τα οποία είναι εύαλωτα και εύκολα προσεγγίσιμα για κλοπή. Παράλληλα όταν σε μια επιχείρηση υπάρχουν τεταμένες σχέσεις μεταξύ των εργαζομένων της, οι οποίοι έχουν πρόσβαση σε μετρητά ή άλλα περιουσιακά στοιχεία δεκτικά κλοπής, δημιουργείται το κίνητρο για δόλια συμπεριφορά απέναντι σε αυτά τα περιουσιακά στοιχεία. Παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν σε δυσμενείς σχέσεις είναι οι εξής:

- Προγραμματισμένες μελλοντικές απολύσεις εργαζομένων.
- Αλλαγές στα μισθολογικά, δηλαδή στις αποζημιώσεις ή στα προγράμματα παροχών.
- Προαγωγές ή άλλες ανταμοιβές οι οποίες δεν συμβαδίζουν με τις προσδοκίες.

Ευκαιρίες

Όπως αναφέρθηκε και στην απατηλή χρηματοοικονομική αναφορά, έτσι και εδώ ποικίλες συνθήκες και χαρακτηριστικά του κλάδου και των δραστηριοτήτων της οικονομικής οντότητας μπορούν να εντείνουν και να δώσουν χώρο για την κατάχρηση περιουσιακών στοιχείων. Ευκαιρίες για υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων αυξάνονται όταν υπάρχουν τα ακόλουθα:

- Υπέρογκα ταμειακά διαθέσιμα ή μετρητά προς τακτοποίηση.
- Υπερτιμημένα αποθέματα, δηλαδή μικρά σε μέγεθος, μεγάλη αξίας ή υψηλής ζήτησης.

- Ρευστοποίηση περιουσιακών στοιχείων, όπως ομολογίες, πολύτιμοι λίθοι ή συστήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Ευπάθεια και αδυναμία ορθής λειτουργίας του τμήματος εσωτερικού ελέγχου δημιουργεί ευκαιρίες για πράξεις διαφθοράς επί των περιουσιακών στοιχείων μια επιχείρησης, ως αποτέλεσμα των ακόλουθων:

- Έλλειψη διαχωρισμού καθηκόντων και ορθής κατάταξης των τμημάτων της οντότητας.
- Ανεπαρκής παρακολούθηση και έλεγχος των δαπανών που αφορούν τα ανώτερα στελέχη (π.χ. ταξιδιωτικές δαπάνες, προσωπικά έξοδα κ.α.)
- Ανεπαρκής τήρηση αρχείου περιουσιακών στοιχείων.
- Μη ύπαρξη εξουσιοδοτήσεων και εγκρίσεων για συναλλαγές.
- Έλλειψη γνώσεων και μη κατανόηση από τη διοίκηση της τεχνολογίας των πληροφοριών, με συνέπεια την ευκαιρία αυτών των εργαζομένων που ειδικεύονται σε αυτό τον τομέα να διαπράξουν υπεξαίρεση.
- Δυσμενής πρόσβαση σε αυτοματοποιημένα αρχεία που περιλαμβάνονται στα μηχανογραφικά συστήματα, δηλαδή έλλειψη εσωτερικού ελέγχου.

Νοοτροπίες/Εκλογικεύσεις

Η υιοθέτηση και η ύπαρξη συγκεκριμένων στάσεων και αντιλήψεων στο περιβάλλον της οικονομικής οντότητας αποτελεί άλλον ένα παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα απάτης επί των περιουσιακών στοιχείων όταν συντρέχουν οι εξής περιπτώσεις:

- Μειωμένο ενδιαφέρον για την ανάγκη παρακολούθησης ή μείωσης των κινδύνων που σχετίζονται με υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων.
- Αλλαγές στη συμπεριφορά και στάση δυσαρέσκειας, η οποία οφείλεται σε μη ικανοποίηση με την οντότητα ή στον τρόπο που αντιμετωπίζει τους εργαζομένους της.
- Ύποπτη συμπεριφορά και αλλαγή τρόπου ζωής που πιθανότατα δείχνουν ότι περιουσιακά στοιχεία έχουν υπεξαιρεθεί.

3.5 Αποτροπή της Απάτης

Παρά το γεγονός ότι η συχνότητα εμφάνισης απάτης είναι αυξημένη, αλλά και τη θέσπιση νέων νόμων και λογιστικών πολιτικών για την καταπολέμηση αυτών των φαινομένων, αποδεικνύεται ότι πολλές μέθοδοι και οργανωτικές προσπάθειες είναι αναποτελεσματικές και επιφανειακές. (Andersen, 2004)⁴¹

Κυρίαρχος λόγος που οι οντότητες όλων των κλάδων λαμβάνουν όλο και περισσότερα και διαφορετικά μέτρα για την αντιμετώπιση της απάτης είναι ότι η παραδοσιακή προσέγγιση των κόκκινων σημαιών καθίσταται αναποτελεσματική. Αυτή η προσέγγιση περιλαμβάνει τη χρήση μιας λίστας ελέγχου δεικτών απάτης. Η ύπαρξη κόκκινων σημαιών δεν αντικατοπτρίζει την παρουσία απάτης, αλλά αντιπροσωπεύει συνθήκες που σχετίζονται με την απάτη. Είναι σημάδια που προειδοποιούν έναν ελεγκτή για την ύπαρξη απατηλής δραστηριότητας. (Krambia - Kardis, 2002)⁴²

Σύμφωνα με τον Wells (2004)⁴³, η πρόληψη της απάτης μπορεί να χαρακτηριστεί ως βιώσιμη στρατηγική, δεδομένου ότι μόλις εντοπιστούν οι απώλειες απάτης είναι συνήθως δύσκολο να ανακτηθούν. Πληθώρα εταιρειών αντί να εφαρμόζουν ένα μακροπρόθεσμο σχέδιο για την αντιμετώπιση και αποτροπή φαινομένων διαφθοράς, αντιμετωπίζουν την απάτη κατά περίπτωση.

Ο Παπαστάθης (2003)⁴⁴, επικεντρώνεται στην συμβολή και στη σημασία του Εσωτερικού Ελέγχου, ως συνδετικό κρίκο της ορθής διενέργειας του Εξωτερικού Ελέγχου για την αντιμετώπιση της απάτης. Σύμφωνα με το συγγραφέα, οι σχέσεις των ελεγκτών και των ελεγχόμενων και οι σχέσεις των εσωτερικών ελεγκτών με τους εξωτερικούς, είναι ένας βασικός παράγοντας που πολλές φορές μαρτυράει τη διενέργεια εμπεριστατωμένων ελέγχων.

---

⁴¹Andersen, S. (2004), "Despite more rigorous compliance programs, corporate fraud still thrives", *Corporate Legal Times*, April, pp. 1-6.

⁴²Krambia-Kardis, M. (2002), "A fraud detection model: a must for auditors", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 10 No. 3, pp. 266-78.

⁴³Wells, J.T. (2004), "New approaches to fraud deterrence", *Journal of Accountancy*, Vol. 197, pp. 72-6.

⁴⁴Παπαστάθης, Π., Ο σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος στις Επιχειρήσεις-Οργανισμούς και η πρακτική Εφαρμογή του, Εκδόσεις Ιδιωτικής Εκδοτικής, Αθήνα 2003

Σχετικά με την πρόσφατη νομοθεσία, όπως ο νόμος Sarbanes – Oxley (SOX) του 2002 φαίνεται πως δεν εμβαθύνει στην πρόληψη της απάτης. Αντίθετα, όπως υποστηρίζει ο Andersen (2004), ο νόμος επικεντρώνεται στη τιμωρία και τη λογοδοσία. Ο νόμος αυτός περιέχει ποικίλες διατάξεις, οι οποίες προορίζονται για να κάνουν τα ανώτατα στελέχη των δημόσιων εταιρειών, πιο υπεύθυνα απέναντι στην ποιότητα, την ακεραιότητα και την αξιοπιστία των οικονομικών αναφορών. Πιο συγκεκριμένα αυτές οι διατάξεις απαιτούν τα εξής:

- Πιστοποίηση ακρίβειας και πληρότητας των οικονομικών εκθέσεων από τους Διευθύνοντες Συμβούλους και τους Οικονομικούς Διευθυντές.
- Υπευθυνότητα της διοίκησης ως προς τη διεξαγωγή και τη διατήρηση επαρκών και αποτελεσματικών εσωτερικών ελέγχων.
- Αποχή της διοίκησης από ενέργειες οι οποίες θα επηρεάσουν ή θα αποπροσανατολίσουν την απόδοση και το έργο των ελεγκτών.
- Η διοίκηση θα πρέπει να προβαίνει σε συζητήσεις στις οποίες θα γνωστοποιούν πλήρως κρίσιμες λογιστικές εκτιμήσεις και πολιτικές.
- Τα ανώτατα στελέχη υποχρεούνται να επιστρέψουν τα πλεονεκτήματα που έλαβαν, εάν αποδειχτεί ότι κατέθεσαν εσφαλμένα τις οικονομικές εκθέσεις της εταιρείας που υποβάλλονται στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς.
- Απαγόρευση λήψης δανείου στα στελέχη και τους διευθυντές τους.
- Άμεση αποκάλυψη στοιχείων εμπιστευτικών πληροφοριών και μετοχικών συναλλαγών.

Η εφαρμογή αυτών των διατάξεων του Νόμου προβλέπεται να επηρεάσει τη δράση των ανώτατων στελεχών, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν τις οικονομικές επιδόσεις και τις συνθήκες της εταιρείας με ηθική συνείδηση.

Για την αποτροπή απάτης κάθε οργανισμός πρέπει να σχεδιάζει και να ακολουθεί μια πολιτική απάτης για την καθοδήγηση των εργαζομένων. Ο κώδικας δεοντολογίας ή πολιτική δεοντολογίας διαφέρει από μια πολιτική εταιρικής απάτης. Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (Association of Certified Fraud Examiners – ACFE) έχει δημιουργήσει ένα μοντέλο πολιτικής απάτης. Είναι απαραίτητο μια τέτοια πολιτική να γίνεται γνωστή στους εργαζομένους, καθώς επίσης θα πρέπει να επιβάλλεται γραπτή επιβεβαίωση από κάθε υπάλληλο ότι η πολιτική έχει διαβαστεί και κατανοηθεί πλήρως.

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες μελέτες πραγματοποιούνται, με περιεχόμενο προτάσεις για τον εντοπισμό χρηματοοικονομικής απάτης. Οι Zainudin και Hashim (2016)⁴⁵ ξεκίνησαν να αναλύουν μια σειρά από οικονομικούς δείκτες για την ανίχνευση απάτης στις οικονομικές καταστάσεις. Τέτοιοι δείκτες είναι η χρηματοοικονομική μόχλευση, η σύνθεση περιουσιακών στοιχείων, η κερδοφορία και ο κύκλος εργασιών κεφαλαίου. Κατά τον ίδιο τρόπο οι Singh και Best (2016)⁴⁶ παρουσίασαν μια νέα τεχνική η οποία στοχεύει στην εφαρμογή μεθόδων οπτικοποίησης για την ανασκόπηση μεγάλων όγκων λογιστικών συναλλαγών σε εξελιγμένα πληροφοριακά συστήματα, με αποτέλεσμα την θετική επίδραση τις διαδικασίες ανίχνευσης απάτης στους ελέγχους.

3.6 Εσωτερικός Έλεγχος

Ο Εσωτερικός έλεγχος δεν δεσμεύεται στον παραδοσιακό οικονομικό έλεγχο (Financial Audit), δηλαδή έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων μόνο. Αντιθέτως στοχεύει στην αξιολόγηση της επάρκειας του Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου μιας οικονομικής οντότητας. Συγκεκριμένα επεκτείνεται στον έλεγχο όλων των διαδικασιών και δραστηριοτήτων, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε διοικητικούς, λειτουργικούς και παραγωγικούς ελέγχους. Παρακάτω γίνεται μια συνοπτική ανάλυση αυτών.

1. Διοικητικός έλεγχος (Management Audits)

Στόχος του ελέγχου είναι η εξακρίβωση της ορθής διοικητικής λειτουργίας ενός τμήματος. Βάσει αντικειμενικών επιστημονικών και τεχνικών μεθόδων εξετάζει και αξιολογεί τις επιμέρους λειτουργίες σε όλο το εύρος τους. Είναι υπεύθυνος για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του σχεδιασμού και της στρατηγικής του φορέα ως προς την εκπλήρωση των στόχων, όπως παράλληλα και της διαχείρισης των παραγωγικών μέσων, του ανθρώπινου δυναμικού, των διαθέσιμων πόρων και

---

⁴⁵Zainudin, E. and Hashim, H. (2016), "Detecting fraudulent financial reporting using financial ratio", *Journal of Financial Reporting and Accounting*, Vol. 14 No. 2, pp. 266-278, doi: 10.1108/JFRA-05-2015-0053.

⁴⁶Singh, K. and Best, P. (2016), "Interactive visual analysis of anomalous accounts payable transactions in SAP enterprise systems", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 31 No. 1, pp. 35-63, doi: 10.1108/MAJ-10-2014-1117

γενικότερα όλες τις επιμέρους δραστηριότητες που σχετίζονται με το διοικητικό τμήμα ενός οργανισμού.

2. Λειτουργικός έλεγχος (Operational Audits)

Αυτός ο έλεγχος πραγματοποιείται για τη διαπίστωση της σωστής λειτουργίας, αποτελεσματικότητας και εφαρμογής των κατάλληλων και προβλεπόμενων διαδικασιών. Για παράδειγμα δίνεται η εντολή για μια νέα αγορά, ζητώντας την παραγγελία από τον προμηθευτή ο οποίος την εκτελεί. Στη συνέχεια παραλαμβάνονται οι πρώτες ύλες, αποθηκεύονται και εξοφλείται το τιμολόγιο. Χρέος του ελεγκτή είναι η διενέργεια ελέγχου από το αρχικό στάδιο που είναι το αίτημα για αγορά μέχρι το τελικό στάδιο, δηλαδή την εξόφληση του τιμολογίου. Επομένως σε αντίθεση με τον οικονομικό έλεγχο ο οποίος στοχεύει στο κατά πόσο εκτελέστηκε σωστά η πληρωμή, ο διοικητικός έλεγχος στοχεύει στο κατά πόσο το τμήμα προμηθειών έλαβε τις σωστές αποφάσεις και ο λειτουργικός στο κατά πόσο εφαρμόστηκαν οι υπάρχουσες διαδικασίες.

3. Έλεγχος παραγωγής (Production Audits)

Στόχος του ελέγχου είναι η επιβεβαίωση τήρησης των διαδικασιών σε όλο το εύρος της παραγωγικής διαδικασίας. Συγκεκριμένα ελέγχει τις παραγόμενες ποσότητες για το αν είναι σύμφωνες με το εγκεκριμένο πρόγραμμα από τη διοίκηση, αν γίνεται σωστή χρήση του μηχανολογικού εξοπλισμού και τέλος αν ο εφοδιασμός των υλικών γίνεται με βάση τις ανάγκες της παραγωγής

3.7 Αναγκαιότητα Εσωτερικού Ελέγχου και η Συμβολή του στην Αντιμετώπιση της Απάτης

Τα τελευταία χρόνια ο εσωτερικός έλεγχος είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τις σύγχρονες επιχειρήσεις, καθώς είναι σε θέση να ανιχνεύει λάθη ή παραβιάσεις που οδηγούν σε φαινόμενα απάτης. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε εταιρείες οι οποίες είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αθηνών, η οποία χρησιμοποίησε διάφορες μεταβλητές για τη μέτρηση του εντοπισμού απάτης, την αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου και την ευθύνη του ελεγκτή. Το πόρισμα της έρευνας απέδειξε πως ο εσωτερικός έλεγχος είναι απαραίτητος για τον εντοπισμό λογιστικής απάτης,

καθώς επίσης το πόσο σημαντική είναι η επένδυση σε εσωτερικές δικλίδες και διαδικασίες από επιχειρήσεις και ιδιαίτερα από επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται σε χώρες που βρίσκονται σε περίοδο οικονομικής κρίσης, με αποτέλεσμα την καλύτερη δυνατή απόδοση.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές θεωρούνται ως το κυρίαρχο όπλο κατά της διαφθοράς, εξαιτίας της γνώσης και της κατανόησης της εσωτερικής λειτουργίας και της δομής του εσωτερικού ελέγχου. Οι ευθύνες αυτών για την ανίχνευση, την αξιολόγηση και την αναφορά απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με τα πρότυπα που ακολουθούν είναι οι ακόλουθες:

- Να εντοπίζουν ευπάθειες και σημάδια που αποδεικνύουν πιθανή πράξη απάτης.
- Να εντοπίζουν ευκαιρίες, δηλαδή για παράδειγμα αδυναμίες στη διεξαγωγή του εσωτερικού ελέγχου, οι οποίες αφήνουν χώρο για την πραγματοποίηση χρηματοοικονομικής απάτης.
- Να αξιολογούν αυτές τις ευκαιρίες και αδυναμίες που εντοπίστηκαν, να αξιολογούν την πιθανότητα εμφάνισής τους και να σχεδιάζουν τις κατάλληλες ενέργειες για την ελαχιστοποίηση εμφάνισής τους.
- Ειδοποίηση των ανώτερων στελεχών της εταιρείας, εάν δεν είναι εμπλεκόμενα σε απάτη, αλλιώς το διοικητικό συμβούλιο και την ελεγκτική επιτροπή για περαιτέρω έλεγχο επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Οι εσωτερικοί ελεγκτές γενικότερα οφείλουν να εξετάζουν κατά πόσο οι επιχειρηματικοί κίνδυνοι ασκούν επιρροή στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και πως αυτοί συνδέονται με την ύπαρξη ουσιωδών σφαλμάτων.

Οι DeZoort και Harrison (2008)⁴⁷ υποστηρίζουν πως η ανίχνευση της απάτης συνδέεται με την προσωπική ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή, η οποία αποτελείται από τον καθορισμό σαφών και ακριβών ελεγκτικών πολιτικών και κανονισμών και με την υποχρέωση τήρησης της επαγγελματικής δεοντολογίας. Επιπρόσθετα έχει διαπιστωθεί από τους Balaciu et al. (2012)⁴⁸ ότι η συμπεριφορά των ελεγκτών σχετικά με λογιστικές πολιτικές που αφορούν τα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία, πρωταρχικός

---

⁴⁷DeZoort, T., & Harrison, P. (2008). An evaluation of internal auditor responsibility for fraud detection. The Institute of Internal Auditors Research Foundation.

⁴⁸D. E., Bogdan, V., Mester I. T. & Gherai D. (2012) "Empirical evidences of Romanian auditors' behavior regarding creative accounting practices", *ccounting and Management Information Systems*, vol. 11(2): 213-238

στόχος των ελεγκτών δεν είναι η εύρεση απάτης και λάθους, αλλά και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και η διατύπωση προτάσεων για την πρόληψη και παρακολούθηση τέτοιων φαινομένων απατηλής συμπεριφοράς.

3.8 Το Μοντέλο COSO

Η σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου για την εύρυθμη λειτουργία και επιτυχία μιας επιχείρησης, οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας διαφόρων μοντέλων ή αλλιώς το λεγόμενο πλαίσιο για εσωτερικό έλεγχο.

Το 1985 ιδρύθηκε η Εθνική Επιτροπή για τις δόλιες οικονομικές αναφορές, ή αλλιώς «Επιτροπή Treadway». Το 1992, η Επιτροπή των Οργανισμών Χορηγιών της Επιτροπής Treadway (COSO) δημιούργησε ένα μοντέλο για την αξιολόγηση του Εσωτερικού Ελέγχου, λεγόμενο ως «Μοντέλο COSO». Το 1994 τροποποιήθηκε με τίτλο Εσωτερικός Έλεγχος. Το μοντέλο αυτό έχει ευρεία απήχηση τόσο σε λογιστικό τομέα, όσο και σε νομοθετικό. Σύμφωνα με τους Olach και Weeramantri (2009)⁴⁹ στον τομέα του λογιστικού επαγγέλματος αποτελεί τη βάση για πρωτοβουλίες δεοντολογίας στον επιχειρηματικό κόσμο. Επίσης η πλειοψηφία συγγραφέων υποστηρίζουν ότι το μοντέλο COSO μπορεί να συμβάλλει στον προγραμματισμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση πρωτοβουλιών ηθικής.

Το μοντέλο COSO ορίζει τον εσωτερικό έλεγχο ως ένα σχέδιο που εφαρμόζεται από την οικονομική οντότητα και έχει σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο, ώστε να παρέχει την κατάλληλη διασφάλιση ότι η επιχείρηση θα καταφέρει να επιτύχει τους εξής στόχους:

- Αποτελεσματικές και αποδοτικές λειτουργίες.
- Διαφανής και αξιόπιστη χρηματοοικονομική αναφορά.
- Συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους και κανονισμούς.

Σύμφωνα με αυτό τον ορισμό, είναι σαφές πως ο εσωτερικός έλεγχος δεν μπορεί να εγγραφεί επίτευξη των στόχων της εταιρείας, παρά μόνο εύλογη διασφάλιση.

---

⁴⁹Olach, T., & Weeramantri, S. (2009). How COSO has improved internal controls in the United States. *Internal Auditing*, 31(6), 3.

Με τον όρο COSO αναφερόμαστε στους πέντε επαγγελματικούς οργανισμούς λογιστικής και ελεγκτικής που αποτέλεσαν μια ενιαία επιτροπή με σκοπό τη βελτίωση του εσωτερικού ελέγχου. Βασικός στόχος της Επιτροπής COSO είναι η κατάρτιση ενός πλαισίου οδηγιών για την υποστήριξη των οικονομικών οντοτήτων σχετικά με τις εσωτερικές διαδικασίες προκειμένου να βελτιωθεί η ποιότητα και η αξιοπιστία των οικονομικών καταστάσεων που εκδίδουν και την αποτελεσματικότερη διαχείριση των κινδύνων που αντιμετωπίζουν κατά τη λειτουργία τους. (Λουμιώτης, 2019)

Το πλαίσιο COSO καθορίζει πέντε αλληλένδετα στοιχεία του εσωτερικού ελέγχου, κάθε ένα από τα οποία έχει πολύτιμη σημασία και επιρροή στην αποτελεσματική διαχείριση του κινδύνου, καθώς συμβάλλουν σε σημαντικό βαθμό στη μείωση των πιθανών αρνητικών συνεπειών που μπορεί να επιφέρει ο παράγοντας «ευκαιρίες» ή στην αύξηση εκμετάλλευσης αυτού, ο οποίος προσδιορίστηκε πιο πάνω στην ανάλυση του «Τριγώνου της Απάτης». Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής:

1) Περιβάλλον ελέγχου

Το περιβάλλον ελέγχου αποτελεί τη βάση ενός ολοκληρωμένου συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Συγκεκριμένα αντικατοπτρίζει την ατμόσφαιρα στην οποία τα στελέχη της οικονομικής οντότητας διεξάγουν τις εργασίες εσωτερικού ελέγχου, τις πολιτικές και τις ευθύνες τους απέναντι σε αυτόν. Επιπρόσθετα το περιβάλλον ενός οργανισμού μπορεί να επηρεαστεί από πληθώρα παραγόντων, όπως είναι ο τρόπος διαχείρισης, οι ηθικές αξίες, η εμπειρία, η οργανωτική δομή και η ανάθεση καθηκόντων και ευθυνών.

2) Αξιολόγηση κινδύνου

Η αξιολόγηση κινδύνου εμπεριέχει την ανίχνευση και κατ' επέκταση την ανάλυση κινδύνων. Πρωταρχική σημασία στην αναγνώριση του κινδύνου είναι η εξέταση των παραγόντων που μπορεί να οδηγήσουν σε έκθεση και εντείνουν τον κίνδυνο, παρά η επιλογή των διαδικασιών που θα ακολουθηθούν για την αναγνώριση του κινδύνου. Εν συνεχεία η διοίκηση, εφόσον έχουν εντοπιστεί οι παράγοντες αυτοί, προχωράει στην διερεύνησή τους, καθορίζει το αποδεκτό επίπεδό τους και σχεδιάζει μια στρατηγική ώστε να διατηρήσει το επιθυμητό επίπεδο κινδύνου.

3) Δραστηριότητες ελέγχου

Οι δραστηριότητες ελέγχου είναι επίσης βασικός παράγοντας, ο οποίος μπορεί να αποτρέψει την εμφάνιση κινδύνων και κατά συνέπεια τα φαινόμενα απάτης, μέσα από διάφορες πολιτικές διαδικασίες που διεξάγονται με αυτό το σκοπό. Μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις κύριες λειτουργίες, οι οποίες όταν τηρούνται επαρκώς ο ρόλος των δραστηριοτήτων ελέγχου είναι προληπτικός απέναντι στην ελαχιστοποίηση της εμφάνισης κινδύνων, αλλά και στην μείωση των ήδη υπαρχόντων, στους οποίους έχει εκτεθεί η επιχείρηση. Αυτές οι λειτουργίες είναι: η εξουσιοδότηση (δικαίωμα για την έναρξη ορισμένων δραστηριοτήτων, διαχωρισμός καθηκόντων), προστασία (φυσικός έλεγχος των μέσων π.χ. εγκρίσεις συναλλαγών) και καταγραφή (τεκμηρίωση αποδεικτικών στοιχείων, τήρηση αρχείου).

4) Σύστημα πληροφοριών και επικοινωνίας

Κάθε τέτοιο σύστημα είναι απαραίτητο να είναι προσαρμοσμένο στα δεδομένα και στις ανάγκες τις κάθε επιχείρησης. Εκτός από την επαρκή ενημέρωση που είναι αναγκαίο να υπάρχει από την ίδια την εταιρεία, μείζονος σημασίας είναι και η γνώση του εξωτερικού περιβάλλοντος, όπως δραστηριότητες και συνθήκες. Για την ύπαρξη ορθής κατανόησης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου και της λήψης των κατάλληλων αποφάσεων, προϋπόθεση αποτελεί η ύπαρξη πληροφοριών επικοινωνίας σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής οντότητας.

5) Παρακολούθηση

Τα τελευταία χρόνια η παρακολούθηση αποτελεί ευθύνη των εσωτερικών ελεγκτών, ωστόσο το μοντέλο COSO υποστηρίζει πως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελέγχου. Στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας και του τρόπου με το οποίο διεξάγεται ο εσωτερικός έλεγχος, μέσα από τη συνεχή εποπτεία και επαλήθευση της λειτουργίας του συστήματος. Η διεύθυνση πρέπει να διασφαλίζει ότι όλες οι ενέργειες και πολιτικές που ακολουθούνται, εκτελούνται με βάση το πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου που έχει σχεδιαστεί.

Είναι προφανές λοιπόν, ότι ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί κυρίαρχο μέσο κατά της διαφθοράς, καθώς η γνώση του εσωτερικού περιβάλλοντος και της εσωτερικής λειτουργίας μιας οικονομικής οντότητας θεωρείται αναπόσπαστο μέρος του ελέγχου. Στη συνέχεια έρχεται ο εξωτερικός έλεγχος ο οποίος ουσιαστικά συμπληρώνει τα κενά του εσωτερικού. Στο επόμενο κεφάλαιο επομένως θα ασχοληθούμε με τον εξωτερικό έλεγχο και την επίδραση αυτού στα φαινόμενα απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΣΤΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΑΠΑΤΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναλύσουμε τα βήματα διενέργειας του εξωτερικού ελέγχου με σκοπό την εύρεση ουσιωδών ανακρίβειών επί των οικονομικών καταστάσεων, αλλά και την ανίχνευση πιθανής οικονομικής απάτης. Επιπρόσθετα θα παρουσιάσουμε την ευθύνη που έχει ο ελεγκτής κατά τη διάρκεια του ελέγχου με βάση τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου, ενώ παράλληλα θα αναφερθούμε στον Ν.4449/2017 δίνοντας έμφαση στην επαγγελματική ελεγκτική δεοντολογία και σκεπτικισμό και στη διασφάλιση της ελεγκτικής ανεξαρτησίας και αντικειμενικότητας. Τέλος θα επικεντρωθούμε σε κάποιες σημαντικές κατά τα χρόνια περιπτώσεις εταιρικών σκανδάλων, τα οποία έχουν στιγματίσει την παγκόσμια οικονομία και κοινότητα.

4.2 Βήματα Διενέργειας του Ελέγχου

Όπως έχει ήδη αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια, αντικειμενικός σκοπός του ελέγχου είναι η διερεύνηση των λογιστικών βιβλίων και κατά συνέπεια των χρηματοοικονομικών καταστάσεων μια οικονομικής οντότητας. Κάθε ελεγκτής πρέπει με οδηγό τον επαγγελματική του κρίση να καθορίζει ο ίδιος την έκταση του ελέγχου που θα διεξάγει. Η σχετική νομοθεσία περί ελέγχου δεν προσδιορίζει μέχρι ποιο σημείο ο ελεγκτής πρέπει να εξακριβώσει τις λογιστικές καταστάσεις, ούτε και την ποιότητα της εργασίας του, για αυτό το λόγο με την πάροδο του χρόνου οι επαγγελματικές ενώσεις ελεγκτών όρισαν συγκεκριμένους κανόνες και πολιτικές επαγγελματικής συμπεριφοράς, δηλαδή ορισμένα πρότυπα, τα λεγόμενα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου.

Το Πρότυπο το οποίο ασχολείται με τη διαδικασία και το σχεδιασμό του ελέγχου, είναι το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου (ΔΠΕ) 300, «Σχεδιασμός του ελέγχου οικονομικών καταστάσεων», το οποίο μελετάται σε συνδυασμό με το ΔΠΕ 200 «Γενικοί στόχοι του ανεξάρτητου ελεγκτή και η διενέργεια ελέγχου σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελεγκτικής».

Πρώτο στάδιο ενός ελεγκτικού έργου είναι ο καθορισμός της στρατηγικής ελέγχου για την ανάθεση, καθώς και την παραγωγή ενός σχεδίου ελέγχου. Ο κατάλληλος προγραμματισμός σύμφωνα με το ΔΠΕ 300 ωφελεί τη διεξαγωγή του ελέγχου επί των οικονομικών καταστάσεων με ποικίλους τρόπους, όπως είναι οι ακόλουθοι:

- Βοηθώντας τον ελεγκτή να δώσει την κατάλληλη προσοχή στους σημαντικότερους τομείς.
- Βοηθώντας τον ελεγκτή να προσδιορίσει και να επιλύσει πιθανά προβλήματα ή σφάλματα εγκαίρως.
- Βοηθώντας τον ελεγκτή στη διαχείριση της ανάθεσης του ελέγχου και στην σωστή οργάνωση, με σκοπό την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα.
- Βοηθώντας τον ελεγκτή στην επιλογή των μελών της ομάδας του ελέγχου και στην σωστή κατανομή των εργασιών σε αυτά, ανάλογα με τις ικανότητές τους και το επίπεδο δυνατοτήτων, ώστε να ανταπεξέλθουν στους αναμενόμενους κινδύνους.
- Βοηθώντας σε κάθε περίπτωση, στο συντονισμό των εργασιών που εκτελέστηκαν από τους ελεγκτές και εμπειρογνώμονες, η συνεισφορά των οποίων σε πολλές καταστάσεις είναι απαραίτητη.

Στη συνέχεια ο ελεγκτής θα πρέπει να προσδιορίσει τη συνολική στρατηγική του ελέγχου που θα εκτελέσει, να καθορίσει το πεδίο εφαρμογής και το χρονοδιάγραμμα που θα ακολουθήσει με τα εξής βήματα:

- Ταυτοποίηση των χαρακτηριστικών της ανάθεσης που προσδιορίζουν το πεδίο της.
- Επιβεβαίωση του σκοπού αναφοράς της ανάθεσης και σχεδιασμό του χρονοδιαγράμματος.
- Προσδιορισμός των παραγόντων, οι οποίοι είναι σημαντικοί για την καθοδήγηση της ομάδας ελέγχου, σύμφωνα με την επαγγελματική του κρίση.

- Εξακρίβωση της φύσης, του χρονοδιαγράμματος και των πόρων που είναι απαραίτητοι για την εκτέλεση της ανάθεσης.

Η φύση και η έκταση των δραστηριοτήτων σχεδιασμού ποικίλει ανάλογα με το μέγεθος και την πολυπλοκότητα της οικονομικής οντότητας, το επίπεδο εμπειρίας των μελών της ομάδας ανάθεσης που θα πραγματοποιήσουν τον έλεγχο, καθώς και τις πιθανές αλλαγές που θα υπάρξουν κατά τη διάρκεια ανάθεσης του ελέγχου. Ο σχεδιασμός δεν είναι μια μεμονωμένη φάση του ελέγχου, αλλά μια συνεχής και επαναλαμβανόμενη διαδικασία. Αυτό σημαίνει πως μόλις ολοκληρώνεται ο έλεγχος της τρέχουσας χρήσης, ξεκινάει κατευθείαν η προεργασία και ο σχεδιασμός του για την επόμενη χρήση. Πριν από το στάδιο της ταυτοποίησης και της εκτίμησης του ελεγκτή για κινδύνους και ουσιώδη σφάλματα είναι αναγκαίο να εκτελούνται τα εξής:

- Ανάλυση των διαδικασιών που πρέπει να εφαρμόζονται ως διαδικασίες εκτίμησης κινδύνου.
- Εξοικείωση και πλήρης κατανόηση του περιβάλλοντος της οντότητας και συγκεκριμένα του ρυθμιστικού πλαισίου συστήματος εσωτερικού ελέγχου που εκείνη έχει υιοθετήσει.
- Καθορισμός επιπέδου σημαντικότητας (materiality).
- Προσδιορισμός των σημείων που πιθανότατα να χρειαστεί επιπλέον εξωτερική ελεγκτική υποστήριξη, π.χ. εμπειρογνώμονες.

Μετά το σχεδιασμό του ελέγχου επί των οικονομικών καταστάσεων, επόμενο στάδιο είναι ο εντοπισμός και η εκτίμηση των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος μέσω κατανόησης της οντότητας και του περιβάλλοντός της, το οποίο αναπτύσσεται στο Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου (ΔΠΕ) 315.

Σύμφωνα με το Πρότυπο 315, ο εξωτερικός ελεγκτής για την σωστή διενέργεια του ελέγχου θα πρέπει να έχει αποκτήσει μια πλήρης εικόνα για τη λειτουργία της οντότητας και να έχει κατανοήσει το περιβάλλον της, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος εσωτερικού ελέγχου. Έτσι ορίζεται ένα πλαίσιο αναφοράς για τον σχεδιασμό του ελέγχου και των ελεγκτικών διαδικασιών με σκοπό την εκτίμηση κινδύνων ουσιώδους ανακρίβειας.

Ο ελεγκτής χρησιμοποιεί ως ελεγκτικά τεκμήρια για τις εκτιμήσεις των κινδύνων ουσιώδους σφάλματος, τις πληροφορίες που έχει περισυλλέξει από τη διαδικασία εκτίμησης κινδύνου και επιμέρους δραστηριοτήτων. Πέρα από τις

ουσιαστικές διαδικασίες που έχει σχεδιάσει να ακολουθήσει για την εκτίμηση των κινδύνων, πολλές φορές η διερεύνηση και δευτερευουσών διαδικασιών για την απόκτηση ελεγκτικών τεκμηρίων σχετικά με συναλλαγές, υπόλοιπα και άλλων δικλίδων, μπορεί να οδηγήσει σε ένα αποδοτικότερο αποτέλεσμα. Επιπρόσθετα είναι ιδιαίτερα σημαντική η χρήση της επαγγελματικής κρίσης από τον κάθε ελεγκτή για να προσδιορίσει την έκταση της κατανόησης της κάθε οντότητας που απαιτείται και για τη σωστή αξιολόγηση που θα κάνει στο εσωτερικό σύστημα ελέγχου και σε ποικίλες άλλες καταστάσεις και στοιχεία που καλείται να διερευνήσει προκειμένου να φέρει εις πέρας το έργο του.

Ο προσδιορισμός και η έννοια της σημαντικότητας (materiality) είναι αναπόσπαστο μέρος όλης της διαδικασίας του ελέγχου. Η αξιολόγηση για το τι μπορεί να θεωρηθεί σημαντικό και τι όχι σε όλες τις φάσεις του ελέγχου, από τον προγραμματισμό μέχρι την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του ελέγχου, είναι θέμα επαγγελματικής κρίσης του εξωτερικού ελεγκτή. Ξεκινώντας από τη φάση του σχεδιασμού ο ελεγκτής ορίζει ένα συνολικό μέγεθος σημαντικότητας, δηλαδή για το σύνολο των οικονομικών καταστάσεων, το οποίο χρησιμοποιείται στην ανάπτυξη του πεδίου εφαρμογής του ελέγχου. Το επίπεδο σημαντικότητας που θα οριστεί έχει σημαντικό αντίκτυπο στις αποφάσεις που θα πάρει ο ελεγκτής σχετικά με την συλλογή, την κατανομή και τη μέτρηση των στοιχείων που σχετίζονται με τις οικονομικές δραστηριότητες της οικονομικής οντότητας.

Σύμφωνα με το Πρότυπο 320 «Ουσιώδες μέγεθος στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση του ελέγχου» , στόχος του ελεγκτή είναι η διερεύνηση για το εάν οι χρηματοοικονομικές αναφορές στο σύνολό τους είναι απαλλαγμένες από ουσιώδες σφάλμα λόγω λάθους ή απάτης. Ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης ορίζεται ως το ποσό εκείνο που τίθεται από τον ελεγκτή σε χαμηλότερο επίπεδο από το ουσιώδες μέγεθος για τις οικονομικές καταστάσεις συνολικά, με αποτέλεσμα να ελαχιστοποιηθεί η πιθανότητα ότι το άθροισμα των μη διορθωμένων ή μη εντοπισμένων σφαλμάτων υπερβαίνει το ουσιώδες μέγεθος για τις οικονομικές καταστάσεις στο σύνολό τους. Επιπρόσθετα ανάλογα την περίπτωση (π.χ. συναλλαγές, υπόλοιπα λογαριασμών) μπορεί να οριστεί και χαμηλότερα από το επίπεδο ουσιώδους μεγέθους. Σε περίπτωση που κατά τη διάρκεια του ελέγχου υπάρχουν αλλαγές ή δέχεται επιπλέον πληροφορίες, οι οποίες κατά το αρχικό στάδιο θα τον οδηγούσα στον καθορισμό ενός άλλου επιπέδου

σημαντικότητας, θα πρέπει να αναθεωρήσει και να εκτελέσει εκ νέου τις ελεγκτικές διαδικασίες με το αναθεωρημένο ουσιώδες μέγεθος εκτέλεσης.

Συμπερασματικά, έχουν υπάρξει πληθώρα προσδιορισμών και εξηγήσεων για το θέμα της σημαντικότητας σε έναν έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων, σε γενικές γραμμές όμως εξηγούν τα εξής:

- Τα σφάλματα μαζί με τις παραλείψεις, θεωρούνται ουσιώδη εάν μεμονωμένα ή σωρευτικά, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι επηρεάζουν τις οικονομικές αποφάσεις των χρηστών που λαμβάνονται με βάση τις οικονομικές καταστάσεις.
- Οι κρίσεις σχετικά με τη σημαντικότητα γίνονται υπό το πρίσμα των περιβαλλοντικών συνθηκών και επηρεάζονται από την έκταση ή τη φύση ενός σφάλματος ή και των δύο μαζί.
- Οι κρίσεις σχετικά με ζητήματα που είναι ουσιώδη για τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων εξαρτώνται από την αξιολόγηση κοινών αναγκών πληροφόρησης που απορρέουν από την χρήση των οικονομικών καταστάσεων.

Εν συνεχεία φτάνει το στάδιο όπου ο ελεγκτής πρέπει να αξιολογήσει τις ανακρίβειες που εντόπισε, το οποίο αποτελεί εξίσου σημαντικό βήμα της ελεγκτικής διαδικασίας. Στόχος του ελεγκτή είναι να αξιολογήσει την επίδραση που έχουν στον έλεγχο τα σφάλματα που έχει ανιχνεύσει και παράλληλα την επίδραση μη διορθωμένων σφαλμάτων, σε περίπτωση που υπάρχουν στις οικονομικές καταστάσεις. Αυτά ορίζονται από το Πρότυπο 450, σύμφωνα με το οποίο για να βοηθηθεί ο ελεγκτής στην εκτίμηση της επίδρασης των σφαλμάτων που έχει συγκεντρώσει κατά την εκτέλεση του έργου του, καθώς και στην κοινοποίηση αυτών προς την διοίκηση και σε όσους εμπλέκονται με την εταιρική διακυβέρνηση, είναι χρήσιμο να γίνει διάκριση μεταξύ:

- Των πραγματικών σφαλμάτων, αυτών δηλαδή που δεν υφίστανται αμφιβολία.
- Των υποκειμενικών σφαλμάτων, δηλαδή σφαλμάτων κρίσης που προκύπτουν από λογιστικές πολιτικές και εκτιμήσεις που ο ελεγκτής θεωρεί μη ενδεδειγμένες.
- Προβλεπόμενων σφαλμάτων, δηλαδή σφαλμάτων σε πληθυσμούς, που εντοπίζονται από στη δειγματοληψία.

Τέλος ο εξωτερικός ελεγκτής για να ολοκληρώσει τη διαδικασία του ελέγχου είναι υποχρεωμένος να διαμορφώσει γνώμη και έκθεση επί των οικονομικών

καταστάσεων σύμφωνα με το Πρότυπο 700. Στόχοι του ελεγκτή είναι να σχηματίσει γνώμη επί των οικονομικών καταστάσεων με κριτήριο την αξιολόγηση των συμπερασμάτων που απορρέουν από τα ελεγκτικά αποδεικτικά στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί και κατ' επέκταση να εκφράσει τη γνώμη του μέσω της έκθεσης ελέγχου. Όταν καταλήγει πως οι οικονομικές καταστάσεις είναι καταρτισμένες σύμφωνα με το εφαρμοστέο πλαίσιο χρηματοοικονομικής αναφοράς, πρέπει να εκφράζει μη διαφοροποιημένη γνώμη. Αντίθετα αν συμπεράνει πως βάση των δεδομένων που αποκτήθηκαν και αναλύθηκαν, οι οικονομικές καταστάσεις δεν είναι απαλλαγμένες από ουσιώδες σφάλμα ή δεν κατέχει τα κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια για να αξιολογήσει τις οικονομικές καταστάσεις, τότε σύμφωνα με το Πρότυπο 705, πρέπει να διαφοροποιεί τη γνώμη του στην έκθεση ελέγχου.

4.3 Η Ευθύνη του Εξωτερικού Ελεγκτή

Σε έναν έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων ο ελεγκτής μέσω της απόκτησης εύλογης διασφάλισης είναι απαραίτητο να διατηρεί τον επαγγελματικό του σκεπτικισμό καθ' όλη τη διάρκεια του ελέγχου, λαμβάνοντας υπόψη πως οι διαδικασίες οι οποίες οδηγούν στον εντοπισμό σφαλμάτων, πιθανότατα να μην είναι αποτελεσματικές για την ανίχνευση απάτης. Σύμφωνα με το Πρότυπο 240, ο ελεγκτής είναι σε θέση να υποψιαστεί την ύπαρξη απάτης, όμως δεν μπορεί μέσω νομικών προσδιορισμών να ισχυριστεί πως πραγματικά έχει διαπραχθεί απάτη.

Για το επάγγελμα του ορκωτού ελεγκτή, η επαγγελματική ευθύνη είναι πολύ σημαντικό ζήτημα. Η νομοθεσία και το καθεστώς που διέπει την επαγγελματική ευθύνη των ορκωτών λογιστών σε πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφέρει σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Σε ορισμένα κράτη μέλη ο νόμος έχει ορίσει ένα συγκεκριμένο όριο σχετικά με το ύψος των ζημιών τις οποίες πρέπει να επιβαρυνθεί ο ορκωτός σε περίπτωση δικαστικής διαφυγής. Κατά τα χρόνια έχουν γίνει πολλές προσπάθειες και έχουν ακουστεί πολλές προτάσεις, με στόχο την καλύτερη και πιο δίκαιη αντιμετώπιση των ελεγκτών. Τέτοιες προτάσεις ενδεικτικά είναι οι εξής:

- Γενίκευση του ορίου αστικής ευθύνης.
- Δυνατότητα των ελεγκτών, μέσω σύμβασης να περιορίζουν την ευθύνη τους.
- Υποχρεωτική ασφάλιση επαγγελματικής ευθύνης.

Οι Kassem και Higson (2012)⁵⁰ αναφέρουν πως το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 δίνει κίνητρο στους εξωτερικούς ελεγκτές να σχεδιάσουν και να διεξάγουν έναν έλεγχο με γνώμονα τόσο τα εξωτερικά όσο και τα εσωτερικά στοιχεία που έχουν επιρροή στην οικονομική οντότητα και τα οποία πιέζουν τα ανώτερα στελέχη να διαπράξουν απάτη.

4.4 Νομοθεσία Περί Δράσης του Εξωτερικού Ελεγκτή Σχετικά με την Αντιμετώπιση της Απάτης

Με το πέρασμα των χρόνων έχουν υπάρξει πολλές τροποποιήσεις στην Ελληνική Νομοθεσία, σχετικά με το θέμα περί ευθύνης των Εξωτερικών Ελεγκτών. Η τελευταία τροποποίηση πραγματοποιήθηκε με τον Ν.4449/2017, με σκοπό τη α) θέσπιση ενιαίου νομοθετικού πλαισίου σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας 2006/43/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17^{ης} Μαΐου 2006 (ΕΕ L157 της 09.06.2006), καθώς η ανωτέρω οδηγία ισχύει μετά τη τροποποίηση της με την οδηγία 2014/56/ΕΕ της 16ης Απριλίου 2014 (ΕΕ L 158 της 27.5.2014), β) την εναρμόνιση της νομοθεσίας με την τελευταία αυτή Οδηγία και γ) τη θέσπιση κανόνων για περιπτώσεις δυνατότητας επιλογών του (ΕΕ) 537/2014 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 158).

Σύμφωνα με το άρθρο 37 του Ν.4449/2017, οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές καθώς και οι ελεγκτικές οντότητες τρίτων χωρών ευθύνονται για κάθε ζημία από θετική ενέργεια ή παράλειψη έναντι της ελεγχόμενης οντότητας και τρίτων που ζημιώθηκαν από τη χρήση της έκθεσης ελέγχου. Όπως αναφέρεται στην παράγραφο στην παράγραφο 3 του συγκεκριμένου άρθρου, σε περίπτωση που οι υποχρεωτικοί έλεγχοι διενεργούνται στο όνομα και για λογαριασμό ελεγκτικής εταιρείας ή ελεγκτικής οντότητας τρίτης χώρας, η ευθύνη για αποζημίωση δεν μπορεί να υπερβεί το δεκαπλάσιο των αμοιβών της ελεγκτικής εταιρείας ή της ελεγκτικής οντότητας τρίτης χώρας για το συγκεκριμένο ελεγκτικό έργο έναντι όλων των ζημιωθέντων για το έργο αυτό. Επιπρόσθετα σύμφωνα με την παράγραφο 5, οι ορκωτοί ελεγκτές λογιστές και

---

⁵⁰Kassem, R. and Higson, A.W., (2012). 'The new fraud triangle model'. Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences, pp. 191 – 195.

γενικότερα όλοι οι ελεγκτικοί φορείς έχουν υποχρέωση να έχουν επαρκή ασφαλιστική κάλυψη.

Ειδική αναφορά πρέπει να γίνει και στις σχετικές διατάξεις του Ν.4449/2017 περί της επαγγελματικής δεοντολογίας, ανεξαρτησίας και αντικειμενικότητας του ορκωτού ελεγκτή. Σύμφωνα με το άρθρο 20 «Επαγγελματική δεοντολογία και σκεπτικισμός», οι εξωτερικοί ελεγκτές υπόκεινται στις αρχές επαγγελματικής δεοντολογίας, όπου με απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου της ΕΛΤΕ, εκδίδεται ο σχετικός κώδικας λαμβάνοντας υπόψη και τις προβλέψεις του Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants).

Ο ορκωτός ελεγκτής, είναι σημαντικό να διατηρεί επαγγελματικό σκεπτικισμό κατά την διάρκεια εκτέλεσης του ελέγχου, ώστε να μπορεί να εντοπίσει την πιθανή ύπαρξη ανακρίβειας λόγω διάφορων παραγόντων που αποτελούν ενδείξεις ύπαρξης παρατυπιών ή απάτης ή σφάλματος, ανεξάρτητα από την πληροφορία που έχει αποκομίσει σχετικά με την ειλικρίνεια και την ακεραιότητα της ελεγχόμενης οντότητας. Περιπτώσεις στις οποίες ο ορκωτός ελεγκτής αναμφισβήτητα χρησιμοποιεί τον επαγγελματικό του σκεπτικισμό είναι για παράδειγμα όταν διερευνά εκτιμήσεις της διοίκησης αναφορικά με εύλογες αξίες, απομειώσεις περιουσιακών στοιχείων, διάφορες προβλέψεις και μελλοντικές ταμειακές ροές, οι οποίες αποδεικνύουν αν η οικονομική οντότητα χαρακτηρίζεται από συνεχιζόμενη δραστηριότητα.

Σύμφωνα με το Άρθρο 21 «Ανεξαρτησία και Αντικειμενικότητα» του ίδιου νόμου, προβλέπεται ότι κατά τη διενέργεια του ελέγχου, οι ελεγκτές, αλλά και οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο που έχει επίδραση κατά έμμεσο ή άμεσο τρόπο στο αποτέλεσμα, θα πρέπει να είναι ανεξάρτητοι από την ελεγχόμενη οντότητα, τηρώντας τις ισχύουσες διατάξεις, καθώς επίσης θεωρείται απαγορευτικό να συμμετέχουν με οποιονδήποτε τρόπο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Τέλος σύμφωνα με την παράγραφο 2 του Άρθρου οι εξωτερικοί ελεγκτές λαμβάνουν όλα τα εύλογα μέτρα για να είναι σίγουροι ότι κατά τη διενέργεια του ελέγχου η ανεξαρτησία τους δεν επηρεάζεται από οποιαδήποτε υπάρχουσα ή δυνητική σύγκρουση συμφερόντων ή επαγγελματική ή άλλη άμεση ή έμμεση σχέση στην οποία εμπλέκεται ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής ή η ελεγκτική εταιρεία που διενεργεί τον έλεγχο.

4.5 Εταιρικά Σκάνδαλα

Ως λογιστικό σκάνδαλο ορίζεται μια υποτιθέμενη ή υφιστάμενη συμπεριφορά οικονομικών αναφορών μιας οικονομικής οντότητας, η οποία χαρακτηρίζεται ως ηθικά ή νομικά εσφαλμένη και δημιουργεί αναταραχές στο ευρύ κοινό. Βασικά στοιχεία αυτού του ορισμού είναι πως ένα σκάνδαλο για να είναι λογιστικό, πρέπει να συνδέεται με τη χρήση του συστήματος χρηματοοικονομικής αναφοράς από τη διοίκηση, με τρόπο που αλλοιώνει τα υφιστάμενα οικονομικά στοιχεία της εταιρείας. Επιπρόσθετα εκτός από τον παραδοσιακό ορισμό της οικονομικής απάτης, η έκφραση «ηθικά λάθος» προσδιορίζει πρακτικές που δέχονται επίμονο δημόσιο έλεγχο ή κριτική, ανεξαρτήτως από τη νομιμότητα ή την συμμόρφωσή τους με τις σύγχρονες λογιστικές αρχές (Karpoff et al, 2017)⁵¹. Από την άλλη πλευρά ο όρος «νομικά λάθος» αναφέρεται σε λογιστική απάτη και πιο συγκεκριμένα σε εκ προθέσεως ενέργειες από άτομα ή τη διοίκηση που συμβαίνουν εκτός των ρυθμιστικών κανόνων και καταλήγουν σε ουσιώδεις παραπλανητικές αναφορές των οικονομικών καταστάσεων.

Ακολουθώντας τη σειρά εταιρικών αποκλίσεων που ήρθαν στην επιφάνεια από τα τέλη του 2001-2003, η χρηματοπιστωτική αγορά υπέστη αρκετά οικονομικά σκάνδαλα, τα οποία είχαν στοιχεία όπως λάθος διαχείριση, ανάρμοστη συμπεριφορά, δόλιες οικονομικές αναφορές, αποτυχία ελέγχου σε πολυεθνικούς ομίλους παγκοσμίως. Συγκριτικά με τις εισηγμένες εταιρείες δεν είναι πολυάριθμες, παρόλα αυτά έχουν κλονίσει τα θεμέλια της οικονομίας της κεφαλαιαγοράς και αναμφίβολα θα έπρεπε να θεωρηθούν ως προειδοποιητικά σήματα για τις επακόλουθες χρηματοπιστωτικές κρίσεις που εξακολουθεί να βιώνει η παγκόσμια οικονομία. Συνδυασμός πολλών παραγόντων, όπως αναποτελεσματικοί μηχανισμοί ελέγχου, ανήθικη και ανάρμοστη συμπεριφορά διευθυντικών στελεχών, έχουν οδηγήσει σε αυτά τα οικονομικά σκάνδαλα, συνέπειες των οποίων έχουν συμβάλλει σε μια εταιρική δυσφορία. (Desai, 2012)⁵²

Η καταστροφή της Enron, αποτέλεσε το πιο εμβληματικό εταιρικό σκάνδαλο σχετίστηκε με προβλήματα εταιρικής διακυβέρνησης. Η εταιρεία έγινε η έβδομη μεγαλύτερη εταιρεία της Αμερικής, λόγω του υπέρογκου ποσού των εσόδων της το

---

⁵¹Karpoff, J. M., Koester, A., Lee, D. S., & Martin, G. S. (2017). Proxies and databases in financial misconduct research. *The Accounting Review*, 92(6), 129-163.

⁵²Desai, M. (2012, March). Restoring U.S. competitiveness context. *Harvard Business Review*, 124–133

2001, ενώ την ίδια χρονιά ήρθε σε πτώχευση μετά την αποκάλυψη μιας σειράς απατών. Το σκάνδαλο αυτό είχε τεράστιο αντίκτυπο, κάνοντας την αρχή μιας σειράς άλλων προβλημάτων εταιρικής διακυβέρνησης σε μεγάλες αμερικανικές, αλλά και ευρωπαϊκές εταιρείες (π.χ. WorldCom, Tyco, Parmalat, Royal Ahold). Επιπρόσθετα αποτέλεσε βασικό παράγοντα για τη θέσπιση του νόμου Sarbanes-Oxley 2002, τον οποίο αναλύσαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, οι επιπτώσεις του οποίου έκαναν ιδιαίτερη αίσθηση σε εταιρείες σε όλο τον κόσμο.

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης του κατάλληλου θεωρητικού πλαισίου αναφορικά με την απάτη επί των οικονομικών καταστάσεων και τη συμβολής του ελέγχου, εσωτερικού και εξωτερικού που διαδραματίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην αποτροπή και τον περιορισμό του φαινομένου αυτού, θα συνοψίσουμε τα βασικά συμπεράσματα που μπορούμε να συλλέξουμε από τη συγκεκριμένη εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Η συγγραφή αυτής της διπλωματικής εργασίας έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στον αναγνώστη μια ολοκληρωμένη εικόνα σχετικά με το φαινόμενο της απάτης επί των εταιρικών οικονομικών καταστάσεων και της σημαντικότητας και συμβολής του ελέγχου προκειμένου να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο αυτό. Έχοντας λοιπόν διερευνήσει ένα πλήθος βιβλιογραφίας σχετικά με το θέμα αυτό, μπορούμε να εξάγουμε κάποια κύρια συμπεράσματα όπως αυτά προκύπτουν από όσα έχουν αναφερθεί στην παρούσα εργασία.

Συμπερασματικά λοιπόν, η ορθή και αντικειμενική απεικόνιση της χρηματοοικονομικής θέσης μιας οικονομικής οντότητας μέσα από τις οικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύει, είναι μείζονος σημασίας καθώς ασκεί επιρροή σε ένα σύνολο ατόμων και οργανισμών που σχετίζονται άμεσα με το οικονομικό κύκλωμα, όπως για παράδειγμα το επενδυτικό κοινό, οι μέτοχοι, οι τράπεζες, πελάτες και προμηθευτές. Ωστόσο παρόλο του βαθμού σημαντικότητάς τους είναι πολλές οι περιπτώσεις, όπου παραποιούνται για διάφορους λόγους.

Οι τρεις βασικές αιτίες οι οποίες οδηγούν στην εμφάνιση απάτης, στη διαφθορά και σε δόλιες συμπεριφορές σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις εντοπίζονται στην ευκαιρία που δίνει χώρο σε κάποιον για να διαπράξει απάτη, στα κίνητρα και στις πιέσεις που τον ωθούν να το κάνει και τέλος στην δυνατότητα του να εκλογικεύσει την πράξη. Οι λόγοι οι οποίοι επομένως μπορούν να οδηγήσουν σε τέτοιες παράνομες πράξεις είναι πολυδιάστατοι και μπορεί να είναι αποτέλεσμα συνδυασμού προσωπικών και επαγγελματικών παραγόντων.

Ο ρόλος της ελεγκτικής επιστήμης και συγκεκριμένα των επαγγελματιών ορκωτών ελεγκτών είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση και των περιορισμό αυτών των φαινομένων, καθώς αντιπροσωπεύουν την αντικειμενικότητα, την ακεραιότητα και την επαγγελματική ηθική μέσα από το θεσμικό πλαίσιο που είναι

υποχρεωμένοι να ακολουθούν. Επιπρόσθετα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η διοίκηση μιας οικονομικής οντότητας, καθώς είναι υπεύθυνη για τη σωστή δομή και οργάνωση, τις ηθικές και την κουλτούρα που καλλιεργεί, ώστε να δημιουργεί ένα ασφαλές και υγιές περιβάλλον, μέσα στο οποίο δεν θα επιτρέπει την εμφάνιση τέτοιων καταστάσεων. Κάθε οικονομική οντότητα θα πρέπει να περιλαμβάνει εσωτερικές δικλίδες και συστήματα ασφαλείας και ταυτοχρόνως επιτροπή και τμήμα εσωτερικού ελέγχου.

Ο εξωτερικός έλεγχος με τον έλεγχο επί των οικονομικών καταστάσεων που καλείται να διενεργήσει και να εκφέρει άποψη ουσιαστικά καλύπτει τα κενά του εσωτερικού ελέγχου. Υπό το πρίσμα πολλών οικονομικών σκανδάλων, ο εξωτερικός έλεγχος δείχνει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην επισκόπηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου των ελεγχόμενων εταιρειών, αναφορικά με τις δικλίδες ασφαλείας που καθορίζονται από τις ίδιες εταιρείες γύρω από τα συστήματα χρηματοοικονομικής διαχείρισης. Ο εξωτερικός ελεγκτής πρέπει με τα κατάλληλα εφόδια που διαθέτει ως επαγγελματίας να συλλέγει όλες τις πληροφορίες και τα τεκμήρια που του είναι απαραίτητα για να διερευνήσει σωστά το έργο του και να μπορεί να εντοπίσει όλες τις ενδείξεις κινδύνου και απάτης. Καθ' όλη τη διαδικασία του ελέγχου πρέπει να χρησιμοποιεί την επαγγελματική του κρίση και να είναι ανεξάρτητος, όπως ακριβώς ορίζουν τα Πρότυπα Ελέγχου προκειμένου να αξιολογεί το εσωτερικό σύστημα ελέγχου λαμβάνοντας την κατάλληλη πληροφόρηση από τη διοίκηση, με αποτέλεσμα να διενεργήσει αποτελεσματικά τον έλεγχο και εν τέλει να εκφέρει άποψη επί των οικονομικών καταστάσεων. Έτσι εξασφαλίζεται μια καλή εικόνα της εταιρείας προς τους εξωτερικούς χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, καθώς παράλληλα ωφελεί και την ίδια την κοινωνία, ως σύνολο, μιας και κατοχυρώνεται μια ομαλή λειτουργία των αγορών και διασφαλίζεται η ακεραιότητα των Διοικήσεων των οικονομικών οντοτήτων.

Δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις βέβαια όπου η ευπάθεια και η αδυναμία ορθής λειτουργίας όλων των παραπάνω, οδηγούν σε μία μη αποτελεσματική διαδικασία ελέγχου, η οποία δεν είναι σε θέση να εντοπίσει επικείμενους κινδύνους, σφάλματα και παραποίηση επί των οικονομικών καταστάσεων, με συνέπεια την ενδυνάμωση του φαινομένου της απάτης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την λήψη λανθασμένων αποφάσεων από εξωτερικούς χρήστες και εν συνεχεία τις επιπτώσεις που θα δημιουργήσουν και στο περιβάλλον εκτός της εταιρείας, ενώ παράλληλα η αποκάλυψη και ο εντοπισμός

αυτών των σφαλμάτων θα έχει ανυπολόγιστες συνέπειες στους εμπλεκόμενους αλλά και στο οικονομικό κύκλωμα συνολικά.

Συμπερασματικά λοιπόν, έχοντας αναλύσει όλα τα ερωτήματα και τους στόχους που έχουν τεθεί εξαρχής, κατά τη γνώμη μου είναι μείζονος σημασίας το θέμα της παρούσας εργασίας να διερευνηθεί μελλοντικά και με τη χρήση εμπειρικών δεδομένων. Όσο μια αναλυτική θεωρητική επισκόπηση μέσα από μια πληθώρα βιβλιογραφίας, άλλο τόσο μια ερευνητική προσέγγιση θα επέφερε ιδιαίτερα θετικά αποτελέσματα στην αντιμετώπιση και περιορισμό του φαινομένου της οικονομικής απάτης. Για παράδειγμα μια έρευνα μεγαλύτερης διάρκειας, συμπεριλαμβανομένων ερωτηματολογίων και συνεντεύξεων σε στελέχη εταιριών και ελεγκτές εσωτερικούς και εξωτερικούς θα έδιναν μια πιο ξεκάθαρη και ολοκληρωμένη εικόνα στα θέματα που έθεσε η εργασία. Σίγουρα αυτή η περαιτέρω ανάλυση επί του θέματος θα συμβάλλει στην αποτροπή οικονομικών σκανδάλων, όπως αυτά που ήδη έχουν στιγματίσει την παγκόσμια οικονομία. Τέλος η εργασία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως βάση για μελλοντικές έρευνες σχετικά με νέες ελεγκτικές μεθόδους και ενδεχόμενους νέους τρόπους περιορισμού του φαινομένου της οικονομικής απάτης.

Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία

ΕΛΛΗΝΙΚΗ:

- Παπαστάθης, Π., Ο σύγχρονος Εσωτερικός Έλεγχος στις Επιχειρήσεις-Οργανισμούς και η πρακτική Εφαρμογή του, Εκδόσεις Ιδιωτικής Εκδοτικής, Αθήνα 2003
- Ντζανάτος, Δ., Τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα με απλά λόγια και οι διαφορές των Ελληνικών Προτύπων, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2008
- Σιώτης, Θ., & Ζωϊτσάς, Α. (2009). Σύγχρονη ελεγκτική. *εκδόσεις Σοφία*.
- Λουμιώτης, Β. (2013), Ελεγκτική, ΙΕΣΟΕΛ 6η Έκδοση.
- Κουτούπης, Α. (2010), Κριτική στα Θέματα Εταιρικής Διακυβέρνησης και Εσωτερικού Ελέγχου.
- Νεγκάκης, Χ., & Ταχυνάκης, Π. (2017). Ελεγκτική: Εσωτερικός Έλεγχος, Θεωρία και Εφαρμογές. Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.
- Λουμιώτης, Ι.Β. (2019). Εφαρμοσμένη Ελεγκτική των Επιχειρήσεων, 2η εκδ., Αθήνα: ΙΕΣΟΕΛ

ΞΕΝΗ:

- Bunget, O.C. & Dumitrescu, A.C., “Detecting and Reporting the Frauds and Errors by the Auditor,” *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica* 11(1), (2009): 117-125.
- Jenkins, E. K. (1998). The significant role of critical thinking in predicting auditing students' performance. *Journal of Education for Business*, 73(5), 274-279.
- Coram, P., Ferguson, C., & Moroney, R. (2006). The value of internal audit in fraud detection. *Journal of Accounting and Finance*, 48(4), 543-59.
- Hooda, N., Bawa, S., & Rana, P. S. (2018). Fraudulent firm classification: a case study of an external audit. *Applied Artificial Intelligence*, 32(1), 48-64.
- Nguyen, K. (2010). Financial statement fraud: Motives, methods, cases and detection. Universal-Publishers.

- Kassem, R., & Higson, A. (2012). The new fraud triangle model. *Journal of emerging trends in economics and management sciences*, 3(3), 191-195.
- Rezaee, Zabihollah (2005), “Causes, consequences, and deterrence of financial statement fraud”, *Critical Perspectives on Accounting*, Vol. 16, issue 3, pages 277-298
- Fadzil, F. H., Haron, H., & Jantan, M. (2005). Internal auditing practices and internal control system. *Managerial Auditing Journal*.
- Bierstaker, J. L., Brody, R. G., & Pacini, C. (2006). Accountants' perceptions regarding fraud detection and prevention methods. *Managerial Auditing Journal*.
- Navarrete, A. C., & Gallego, A. C. (2022). Forensic accounting tools for fraud deterrence: a qualitative approach. *Journal of Financial Crime*, (ahead-of-print)
- Drogalas, G., Pazarskis, M., Anagnostopoulou, E., & Papachristou, A. (2017). The effect of internal audit effectiveness, auditor responsibility and training in fraud detection. *Accounting and Management Information Systems*, 16(4), 434-454.
- Schneider, K. N., & Becker, L. L. (2011). Using the COSO model of internal control as a framework for ethics initiatives in business schools. *Journal of Academic and Business Ethics*, 4, 1.
- Krstić, J., & Đorđević, M. (2012). Internal control and enterprise risk management—from traditional to revised coso model. *Economic themes*, 50(2), 151-166.
- Messier Jr, W. F., Martinov-Bennie, N., & Eilifsen, A. (2005). A review and integration of empirical research on materiality: Two decades later. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(2), 153-187.
- Zager, L., Malis, S. S., & Novak, A. (2016). The role and responsibility of auditors in prevention and detection of fraudulent financial reporting. *Procedia Economics and Finance*, 39, 693-700.
- Kassem, R., & Higson, A. W. (2016). External auditors and corporate corruption: implications for external audit regulators. *Current Issues in Auditing*, 10(1), P1-P10.
- Nazarova, K., Mysiuk, V., Gordopolov, V., Koval, V., & Danilevičienė, I. (2020). Preventional audit: implementation of SOX control to prevent

fraud. *Verslas: Teorija ir praktika/Business: Theory and Practice*, 21(1), 293-301.

- Hail, L., Tahoun, A., & Wang, C. (2018). Corporate scandals and regulation. *Journal of Accounting Research*, 56(2), 617-671.
- Li, Y. (2010). The case analysis of the scandal of Enron. *International Journal of business and management*, 5(10), 37.
- Lyke, B., & Jickling, M. (2002, August). WorldCom: The accounting scandal. In Congressional Research Service Report for Congress, August (Vol. 29, pp. 1-6).
- Amara, I., Amar, A. B., & Jarboui, A. (2013). Detection of fraud in financial statements: French companies as a case study. *International Journal of Academic Research in Accounting, Finance and Management Sciences*, 3(3), 40-51.
- Petrașcu, D., & Tieanu, A. (2014). The role of internal audit in fraud prevention and detection. *Procedia Economics and Finance*, 16, 489-497.
- Rashid, M. A., Al-Mamun, A., Roudaki, H., & Yasser, Q. R. (2022). An Overview of Corporate Fraud and its Prevention Approach. *Australasian Accounting Business & Finance Journal*, 16(1), 101-118.
- Oyerogba, E. O. (2021). Forensic auditing mechanism and fraud detection: the case of Nigerian public sector. *Journal of Accounting in Emerging Economies*.
- Handoyo, B. R. M., & Bayunitri, B. I. (2021). The influence of internal audit and internal control toward fraud prevention. *International Journal of Financial, Accounting, and Management*, 3(1), 45-64.
- DeZoort, F. T., & Harrison, P. D. (2018). Understanding auditors' sense of responsibility for detecting fraud within organizations. *Journal of Business Ethics*, 149(4), 857-874.
- Halbouni, S. S. (2015). The Role of Auditors in Preventing, Detecting, and Reporting Fraud: The Case of the United Arab Emirates (UAE). *International Journal of Auditing*, 19(2), 117-130.
- Avci, S. B., & Seyhun, H. N. (2016). Why Don't General Counsels Stop Corporate Crime. *U. Pa. J. Bus. L.*, 19, 751.

- Alshurafat, H., Al Shbail, M. O., & Mansour, E. (2021). Strengths and weaknesses of forensic accounting: An implication on the socio-economic development. *Journal of Business and Socio-economic Development*.
- Yao, J., Zhang, J., & Wang, L. (2018, May). A financial statement fraud detection model based on hybrid data mining methods. In 2018 international conference on artificial intelligence and big data (ICAIBD) (pp. 57-61). IEEE.
- Nasir, N. A. B. M., Ali, M. J., & Ahmed, K. (2019). Corporate governance, board ethnicity and financial statement fraud: evidence from Malaysia. *Accounting Research Journal*.
- Abbott, L.J., Park, Y. and Parker, S. (2000), "The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud", *Managerial Finance*, Vol. 26 No. 11, pp. 55-67.
- Makkawi, B. and Schick, A. (2003), "Are auditors sensitive enough to fraud?", *Managerial Auditing Journal*, Vol. 18 No. 6/7, pp. 591-8.
- Kazemian, S., Said, J., Nia, E. H., & Vakilifard, H. (2019). Examining fraud risk factors on asset misappropriation: evidence from the Iranian banking industry. *Journal of Financial Crime*.
- CPA Canada, AICPA and UWCISA (2017), "Blockchain technology and its potential impact on the audit and assurance profession"
- Kassem, R. (2014). Detecting asset misappropriation: a framework for external auditors. *International Journal of Accounting, Auditing and Performance Evaluation (IJAPE)*, 10(1).
- Sharma, A., & Panigrahi, P. K. (2013). A review of financial accounting fraud detection based on data mining techniques. arXiv preprint arXiv:1309.3944.
- El-Sayed Ebaid, I. (2011), "Internal audit function: an exploratory study from Egyptian listed firms", *International Journal of Law and Management*
- Wells, J. T. (2004). New approaches to fraud deterrence. *JOURNAL OF ACCOUNTANCY-NEW YORK-*, 197(2), 72-76
- Spathis, C. T. (2002). Detecting false financial statements using published data: some evidence from Greece. *Managerial Auditing Journal*
- Krambia-Kardis, M. (2002), "A fraud detection model: a must for auditors", *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 10 No. 3, pp. 266-78.

- Abbott, L.J., Park, Y. and Parker, S. (2000), “The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud”, *Managerial Finance*, Vol. 26 No. 11, pp. 55-67.
- Chandler, R., Edwards, R. and Anderson, M. (1995), “*Changing perceptions of the role of the company auditor, 1980-1940*”, *Accountancy*, Vol. 116, November, p. 138.
- Sawyer, L. and Vinten, G. (1996), *The Manager and the Internal Auditor: Partners for Profit*, Wiley, Chichester.
- Singleton, T., Singleton, A., Bologna, J., Lindquist, R., (2006). *Fraud Auditing and Forensic Accounting*, 3rd edition, John Wiley & Sons, New Jersey
- Albrecht, W. S., & Albrecht, O.C (2003). *Fraud Examination and Prevention*. March 21. Mason, Oh: Thompson-Southwestern.
- Nguyen, K. (2010). *Financial statement fraud: Motives, methods, cases and detection*. Universal-Publishers.
- Vanasco, R. R. (1998). *Fraud auditing*. *Managerial Auditing Journal*.
- Kerwin, R. J. (1995). *Financial statement fraud*. *Secured Lender*, 51, 36-36.
- Elliot, R.K. and Willingham, J.J., *Management Fraud - Detection and Deterrence*, Εκδόσεις John Wiley & Sons, Inc.
- Andersen, S. (2004), “*Despite more rigorous compliance programs, corporate fraud still thrives*”, *Corporate Legal Times*, April, pp. 1-6.
- Krambia-Kardis, M. (2002), “*A fraud detection model: a must for auditors*”, *Journal of Financial Regulation and Compliance*, Vol. 10 No. 3, pp. 266-78
- Wells, J.T. (2004), “*New approaches to fraud deterrence*”, *Journal of Accountancy*, Vol. 197, pp. 72-6.
- Zainudin, E. and Hashim, H. (2016), “*Detecting fraudulent financial reporting using financial ratio*”, *Journal of Financial Reporting and Accounting*, Vol. 14 No. 2, pp. 266-278, doi: 10.1108/JFRA-05-2015-0053.
- Singh, K. and Best, P. (2016), “*Interactive visual analysis of anomalous accounts payable transactions in SAP enterprise systems*”, *Managerial Auditing Journal*, Vol. 31 No. 1, pp. 35-63, doi: 10.1108/MAJ-10-2014-1117

- DeZoort, T., & Harrison, P. (2008). An evaluation of internal auditor responsibility for fraud detection. *The Institute of Internal Auditors Research Foundation*
- D. E., Bogdan, V., Mester I. T. & Gherai D. (2012) “Empirical evidences of Romanian auditors’ behavior regarding creative accounting practices”, *Accounting and Management Information Systems*, vol. 11(2): 213-238
- Olach, T., & Weeramantri, S. (2009). How COSO has improved internal controls in the United States. *Internal Auditing*, 31(6), 3
- Kassem, R. and Higson, A.W., (2012). ‘The new fraud triangle model’. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences*, pp. 191 – 195.
- Karpoff, J. M., Koester, A., Lee, D. S., & Martin, G. S. (2017). Proxies and databases in financial misconduct research. *The Accounting Review*, 92(6), 129-163.
- Desai, M. (2012, March). Restoring U.S. competitiveness context. *Harvard Business Review*, 124–133
- Markham, J. W. (2015). *A financial history of modern US corporate scandals: From Enron to reform*. Routledge.
- Da Silveira, A. D. M. (2013). *The Enron scandal a decade later: Lessons learned*.
- Wells, J. T., 2005. *Principles of fraud examination*. Hoboken, New York: John Wiley and Sons.
- Kiyamaz, H. (2020). Types of corporate fraud. In *Corporate Fraud Exposed*. Emerald Publishing Limited.
- O’Regan, D. (2001). Genesis of a profession: towards professional status for internal auditing. *Managerial Auditing Journal*.
- Khalili Somarin, F., Khalilpour, M., & Ramezani, J. (2022). Factors affecting the detection of fraud in financial statements using structural equation modeling. *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*.
- Murtado, A., Andru, A., Darmayanti, A., & Adriadi, K. (2022). Detecting fraud of financial statement through pentagon's fraud theory. *Jurnal Inovasi Ekonomi*, 7(01), 39-46.

- Akbar, M., Nur, B., & Andru, B. (2022). Financial Statement Fraud Detection with Fraud Triangle. *International Journal of Emerging Trends in Social Sciences*, 13(1), 14-21.
- Ljutić, B., & Samardžić, R. (2022). Continuous Fraud Assessment within the External Auditing. *Journal of Forensic Accounting Profession*, 2(1), 43-54.

Ηλεκτρονικές Πηγές

- http://europa.eu/documents/comm/green_papers/pdf/com96_338_el.pdf
- <https://elte.org.gr/images/files/pdf/handbook.pdf>
- <http://elib.aade.gr/elib/view?d=/gr/act/2017/4449/>
- <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/03/fraud-survey-report.pdf>
- <https://www.pwc.com/gx/en/economic-crime-survey/pdf/pwc-latin-america-economic-crime-survey.pdf>
- <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/audit/us-audit-blockchain-technology-and-its-potential-impact-on-the-audit-and-assurance-profession.pdf>